

si elinde ve fakat abdestliğinin cebinde ve içinde tuttuğu halde açık duran kapıdan içeri dalar. Efenin döşeginin başına varır ve tabancasını cebinden çıkarır, döşek içinde yatan efeye (yastığa) tam ateş edeceği anda kendisine bir nedamet gelir ve fikrini değiştirir. Dönerken de:

- Hada benden bulma, Allah'ından bul, der. Devamla, hem gelir ekmeğimi yersin, hem de mallarımı sürer gidersin zalim herif! diye mırıldanırken, kapıya yaklaşır, işte bu sefer kapı ardından efe yavaşça Osman'ın önüne çıkarır ve,

- Olmadı Osman, tabancayı çekip de ateş etmemek yiğitliğe sığmaz, bu fikrinden sonradan neden vazgeçtin? deyince, dedem Osman'ın kordudan dili tutulmuş, hiç bir cevap verememiş. Fakat efe de harika kabilinden dedem Osman'a ilişmemiş. Ama dedem sabahı beklemeden doğruca Birgi'ye inmiş ve sapa yollardan hiç kimseye görünmeden Ödemiş'e gelmiş, Hacı İmam mahallesinden (Emmi oğlu) bir ev icar edip hastayım diye yatağa yatmış. Kendini bir evhamdır sarmış ve şimdi Çakırca beni bulur ve öldürür diye tam sekiz yıl korkusundan yatağundan dışarı çıkmamış! Efe de bu yaptığı işten üzülmüş, bunca yıldır ekmeğini yediği bir dostunun bu ürküntüsünden çok nedamet duymuş ve kendisine müteaddit defalar 'gelsin köyünde mallarının başında otursun' diye haber göndermiş. Ama dedem Osman'da Çakırçalı Mehmet Efe ölünceye kadar bu hal devam etmiş. Lakın efe yine bir civanmertlik gosterek dedem Osman'ın bütün davar ve sağmal ineklerini kendisine iade etmiş, fakat dedemi hayatı boyunca görmek bir daha nasip olmamış!"

Dadbey Köyü Vakası: Çakırçalı'nın Bakkal Mehmet Hafız Ali Oğlu ile Çerkez Ali'yi Öldürmesi

Çakırçalı çetesi, bir gün yine Dadbey köyü civarındaki karargâhına gelmişti. Yataklan tesadüfen Ödemiş'e pazara gitmişlerdi. Uzaktan da geldikleri için yorulmuşlar ve acıkmışlardı. Çete köyden birisini mi çağıracak, derhal köye giden su yolunu bozarlardı. Bu tesisat, toprak künklele yapıldığından, yolu bozmak gayet kolay olurdu. Bu gibi su yolu tesisleri köy ile çete arasında telefon şebekesi vazifesi görürdü. Köy susuz kalınca, su yoluna bakan adam [köyün su yolcusu] veyahut bir köylü gelir, su yolunu düzeltirdi. Bunun için çete, su yolunun kaynağı olan Çamlık mevkiine gelmiş, oturmuştu. Çete mensupları burada dinlenecek ve hem de kannlarını doyuracaklardı. Kızanlar arkalarındaki ağırlıklarını çamların gölgeliklerine serivermişlerdi. Ellerini, yüzlerini gümüş gibi kaynayan pınardan yıkaduktan sonra, çetenin müzik kolu faaliyete geçmişti. Kızan Çoban güzel saz çalar, iyi de koşmalar, yiğitlemeler söylerdi. Çobanın bu üstün meziyetine efe hayrandı. Hacı Mustafa'dan sonra Çoban efenin gözdesiydi. Efenin

kederi zamanlarında Çoban'ın iki telli lirik sazı hemen efenin imdadına yetişirdi. Çoban yine bu sabah mutut olduğu üzere sazını eline almış, arkasını da asırlık çam ağacına dayamış, yüksek sesle aşağıda metnini verdiği gibi ve zeybekler arasında pek sevilen Bayındır koşmasını ve Samaylı türküsünü söylüyor, hem de bağlamasını vuruyordu.

Bayındır Koşması

I

Alçacık dağları kar yine mi bastı
Ayıplamayın a dostlar yar bana küstü
Zamane yosması iyi gün dostu
Yerler, içerler gıybet ederler

II

Alçacık dağlarda bir fidan elma
Giyinip giyinip karşımda durma
Elimdeki altı patları sorarsan kendinden dolma
Vururum seni yosmanın kıza buradan durma

III

Sain da diüberim iyice sain
Ayağına giymiş sedefli nalın
Ben Allah'ımdan isterim bir taze gelin
Gelin akmış durulmuş kıza benzemez!

Samaylı Türküsü⁵⁵

I

Ödemişle şu Birgi'nin arası of
Pek mi koykun Samaylının yarası
Kapı kapı merhem arar anası
Asıyorlar, kesiyorlar kömür gözlüm
Ağla gel of, ağla gel of.

II

Samaylı derler köyümüzün adına of
İçen bilir kahvemizin tadını

⁵⁵ Samaylı: Bezdegüme köyü ile Kışla köyleri arasındaki Gere köyünün içinden geçen dereye Samaylı deresi denir. Vaktiyle bu dere boyunda bu ismi taşıyan bir oba bulunduğunu Yörüklerden Bayındırlı Mülazım Mehmet Efendi duymuştur.

Gelmez oldu geçen günler yadıma
Kalındı gayri kömür gözlüm
Ellere of, ellere of

III

Samaylımda Konak'da dolanır of
Gümüş bıçak al kanlara boyanır of
Anasına kara haber ulaşır of
Kahpe dünya senin sonun
Yokmuş of, yokmuş of

Efe kızanların aç olduklarını biliyordu, zira kendisi de açtı. Oturduğu yerden Çamlıcalı Şakir kızına şöyle seslenmişti:

- Şakir, aç karınla bu türkü kopmadı, hada var git su yolunu boz, orada bekle, elbette birisi gelir.

Çamlıcalı Şakir emri alınca koşarak gidip Dadbey köyüne inen içme su yolunu bozmuştu. Aradan yarım saat ya geçmiş, ya geçmemişti ki köyün su yolcusu İbrahim Toprak küreği omzunda su yolunu takip ederek dağ yukarı geldi. Çamlığa varınca çalılıkların arasından kızan Şakir seslendi:

- Dur!

İbrahim Toprak durmı. Sakir bulunduğu yerden efeye seslenmiş, efe de

- Koyuver gelsin! demişti.

Şimdi burada sözü İbrahim Toprak'a bırakıyoruz, o konuşuyor:

"Kızan Şakir önde, ben arkada efenin yanına vardık. Kızanlar çamların altlarına dağılmışlardı. Çoban yanık sesiyle Bayındır koşmasının son beytini söylüyor ve bağlamasını çalıyordu. Ben efenin yanına varıncaya kadar Harmancı oğlu da Samayli türküsünü söylemeye başlamıştı. Hasılı cümbüş yolundaydı, ben efeye yaklaşıncı:

- Selamünaleyküm! deyip efenin karşısında el pençe durdum. Efe bana şöyle söyledi:

- Sen buraya neden geldin?

- Köyün suyu kesildi, sakat nade diye bakmaya geldim.

- Su kendi mi taşmış, yoksa bir bozan mı var acaba?

- Kendi taşmış efe!

- Köyde kimler var, kimler yok?

- Bugün Ödemiş'in pazarı değil mi? Köylüden bazıları şehre inerler, inmeyenler de köydedirler efe.

- Bize ekmeç getirebilir misin?

- Getireyim efe.

- Öyleyse küreğini, pabuçlarını burada bırak!

- Ayakların dikenlere sürter, acır ya efem!

- Öyle olursa çabuk gider gelirsin!

Ben yalınayak köye koştum, evde bulgur pilavı ve yirmi otuz yumurta kaynattım. Üstelik bir bakraç da inek yoğurdu buldum, bir torba da peksimet ve ekmeç alıp götürdüm. Efeler bıraktığım yerde yoktular, ama pabuçlar ile küreğim duruyordu. Fakat zeybeklere ne olmuştu acaba? Bir baskına mı uğramışlardı, şaşırılmıştım. Hemen aklıma şu şeytanlık geldi; bir hayvan ıslığı çaldım, ses yok, bir daha çaldım yine ses yok. Bunlara ne olmuştu, üçüncü ıslıktan sonra karşıkı tepeden cevap geldi, oraya vardım ekmeçleri, pilavı teslim ettim, zeybekler yemekleri yediler, ellerini ağızlarını, yüzlerini gümüş gibi akan pınardan yıkadılar, ellerini ve ağızlarını kenarları işlemeli ibrişim mendilleriyle silerlerken, kalkıp gitmeye hazırlanmışlardı. Ben de çanak çömlekleri topluyordum, efenin hatırına bir şey gelmiş ki, bana doğru geldi ve yanıma sokularak:

- Dayı sizin köydeki Hacı Naşit'e selam söyle! dedi.

Ben efenin sözüne şu cümle ile mukabele ettim:

- Selamını aldım kabul ettim. Fakat bu selamı götüremem, o ağır bir şeydir efe!

Efe hiç beklemediği bu söz karşısında irkılmışti. Gülererek ve hayret içerisinde.

- Neden dayı, bir az yanıma gel bakayım, dedi.

- Ne olur olmaz efe, belki bir gün benden bu selamı soran olur!

- Ya, Hacı Naşit müzevir mi?

- Orasını ben bilmem efe, deyip susmuşum. Efe benim bu laflarımdan herhalde memnun kalmış olacak ki, hemen sağ elini siyah meşinden mamul belindeki silahlığına soktu, çıkardığı paraları bana uzatırken:

- Dayı ekmeğini yedik, al bu parayı da hakkını helal cyle.

- Ben para almam, helal olsun efe.

Efe ısrar ediyordu, öteden Çoban Mehmet bir elinde sazı, omzunda martinisi koşarak geldi:

- Dayı al yahu, hazır parayı neden almıyorsun?

Gülererek, zeybeğin parası helaldir, dedi.

Çobanın bu müdahalesi bana cesaret verdi. Sıkılarak elimi efeye uzattım, elime birkaç madeni para sıkıştırdı ve Allahaismarladık dayı deyip dağ yukarı gittiler. Ben de dereye varıncaya kadar avucumu açıp bakmaya cesaret edememişim. Dere içine inince avucumu açıp bakınca ne göreyim, beş tane Osmanlı altını. Öyle sevindim ki, koşu koşu eve geldim, gülererek kanma:

- Bil bakalım avucumun içinde ne var? dedim.

Ayşe kadın sırtarak,

- Sabahki pilavın başışı mi yosam, gavurun adamı, nasib geldi desen al!
Hadişenin ardından bir iki ay kadar bir zaman geçmişti. Bir akşam Çakırcalı çetesi Dadbey köyüne gelmiş ve eşraftan Hacı Naşit Ağa'nın hayranlarında misafir kalmış. İki ay önce benimle gönderdiği selamın gelip gelmediğini sorunca, Hacı Naşit "haberim yok" demiş, bunun üzerine bana derhal bir adam çıkarmışlar. Gönderilen adam eve geldi ve bana şöyle dedi:

- Seni Hacı Naşit evinde bekliyor.!

Ben kalkıp Hacı Naşit Ağa'nın evine vardım, kapıdan içeri girince efe ile karşılaştım, efe gülerек:

- Hah işte bu adam. Sen Hacı Naşit'e selam getirmedin mi dayı?

- Getirmedim efe.

- Demek Hacı müzevir?

- Neden müzevir olsun efe?

- Neden getirmedin?

- İşte selam yerine kendim geldim ya.

Bu sözler benim ketumiyetime delalet ediyordu. Dağda gezen bir zeybeğin arayıp bulamadığı bir adam böyle olurdu. Efe cebinden bir altın lira çıkardı, gülerек bana uzattı ve

- Dayı, bakkaldan bize tütün, sigara ve kâğıt al gel, dedi.

Ben bakkal Mehmet Hafız'a vardım, ondan elli paralık tütünlere beş on paket tütün ve bir miktar sigara, ayrıca kâğıt da aldım, altını bakkala uzattım, 'üstünü ver Hafız' dedim. Bakkal Mehmet Hafız bana döndü de:

- İbraam, bu tütünlere kimin, sen böyle elli paralık tütün içmezdin ya? dedi.

Bakkalın yanında tesadüfen bulunan Abdullah söze karıştı ve :

- Ülen Hafız ne vazifen senin, al paranı ver tütünlere, dedi.

Bakkal Mehmet Hafız'ın ağzı biraz gevşekti, yerli yersiz söylenir dururdu. Köye gelip gideni araştırır, yatışı namazından sonra da Çerkez Ali'nin kahvesinde yüksekte atar tutar ve 'Çakırcı beni öldürecekmiş, gelsin öldürsün bakalım' gibi yersiz sözlerle komşusu Ali oğlu Mehmet ile yarenlik ederlerdi. Halbuki bizim köyde Çakırcı'nın yatakları çoktu, bunların başında Hasırcıoğlu gelirdi. Efe, Hasırcıoğlu'na Çamlık civarında ve köyün tam kuzeyindeki geniş bir arazide zeytinlik, bağ ve bahçe yetiştirmek üzere para yardımında bulunuyordu. Bu bahçe sözde Hasırcıoğlu'nun bahçesi, hakikatte ise çetenin istasyonu idi."

Hasırcıoğlu Çamlık civarında böyle geniş ve verimli araziye sahip olunca semtin kralı kesilmiş ve arkasını efeye dayayarak o semtten kuş da hi uçurtmaz olmuştu. Mesela zeytinliğe bir hayvan girse hemen çiftesini

doğrultur, hayvanı öldürür, kimse de ağzını açık bir şey söyleyemezdi! İşte bu Hasırcıoğlu'nu sevmeyen kimselerin başında bu üçlü pakt başta geliyordu.

Mehmet Hafız vaktiyle Dadbey köyünün hem imamlığını, hem de sıbyan mektebinin hocalığını yapmıştı. Serde hocalık olduğundan biraz asabiydi ve aynı zamanda kendisini köyün sözü geçenlerinden sayardı. Hasılı kahvede, dükkânında efeye ve yataklarına atar tutardı. Efe de tabii bunları yatakları ve dostları aracılığıyla duyardı, bunun içindir ki efe bu şahıslara kinlenmiş ve onları tuzağa düşürmek için bir fırsat kollamaya başlamıştı.

İlk olarak Çerkez Ali tuzağa düşmüştü. Çerkez Ali kahveci idi, bir cumartesi günü köylüler şehre indikleri için kahvede hazır müşteri yokken gidip dağdan büyük odun kesmek üzere eşeğini çekmiş, odun kesmeye gitmişti. Tesadüf dağda beğendiği kuru odunu bulamayınca, yolunu Hasırcıoğlu'nun zeytin bahçesi civarına kadar uzatmıştı. Bu mevki tehlikeli bir mıntuka idi. Burası Çakırcı'nın karargâhı, tahassungâhı ne dersiniz deyin ve aynı zamanda cephane ambarı idi. Bu memnu⁵⁶ mıntukaya kim girebilirdi. Efe burada Hasırcıoğlu'nu öne sürerek, gerçekte kendi yaşamı için mükemmel bir şato teşkilatı kurmuştu. Şimdi av tam tuzağa düşmüştü! Kahveci Çerkez Ali nöbetçi kızının üstüne varınca, kızın Ahmet şöyle bağırıyordu:

- Dur!

- Efe birisi geldi!

- Al da gel!

- Senin adın ne?

- Ali.

- Ne iş yaparsın?

- Köyde kahveciyim.

- Sana Çerkez Ali mi derler?

- Evet.

- Çoban, alın bunu geçiriverin.

Üç kızın kahveci Çerkez Ali'yi dereye kadar götürmüşler, oracıkta kesmişler, cesedi de dereye yuvarlayıvermişler! Akşama kadar kahveci Çerkez Ali köye dönmeyince, çocuk çocuğu aramaya çıkmış. Eşeği oralarda otarken bulmuşlar. Biraz ileride de cesedi görmüşler. Mesele hükümete haber verilmiş. Çerkez Ali'yi o civarda dan tarlası olanlar öldürmüştür diye de birkaç kişi maznun olarak hükümetçe tevkif edilmişti. Bunların arasında gayet tabii olarak Hasırcıoğlu ve onun hisım ve akrabaları da vardı. Bu adamlar birkaç hafta cezaevinde yatmışlardı. Nihayet efenin bu fail-i

56 Memnu: Men olunmuş, yasaklanmış (S.Y.).

meçhul kalan hadiseyi çözmesi lazımdı, şimdi sıra Bakkal Mehmet Hafız ile Ali oğluna gelmişti:

Bir gün akşam namazı ile yatsı arasındaki alacakaranlıkta Çakarca çetesi Dadbey köyüne gelmiş, evinde daha yemek yemekte olan bakkal Mehmet Hafız ile Ali oğlunu evlerinden alarak köy meydanına getirmişti. Her iki şahsı oracıkta öldürdükten sonra da efe kahve önüne gelerek:

- Kahveci Çerkez Ali'yi ben öldürdüm, hükümete haber verin hapiste olan kimselerin kabahatleri yoktur! demişti.

Efe o gece köy halkından daha birkaç kişiyi aramışsa da, kendilerinden şüphelenenler kaçarak kurtulmuşlardı. Efe de aradıklarını bulamayınca çekilip gitmişti!

Efenin Fukaraseverliği : Kışkış Mehmet ile Çakırcalı Mehmet Efe Karşı Karşıya

Ödemiş'in kuzeyinde ve beş kilometre uzağında Bozdağ-Gölcük silsilesinin eteğinde Genev (Zeytinlik) köyünde pek fakir ve düşkünden bir Kışkış Mehmet vardı. Bu adam rakıya çok düşküdü, hiç de ayık gezmezdi. Kendisinin dünya malı olarak bir eşekçığı vardı. Kış günleri oduna gider, yazları da senin benim harman yerlerini süpürür, iki çuval saman toplar, gider şehirde bir iki kuruşa satar, onun parasıyla da rakı içer, akşam olunca körkütük evine döner, karısına hiç bakmazdı. Bu sebepten ev içinde hiç geçim olmaz, karı koca gürültüsü eksilmezdi. Bir gün Kışkış Mehmet yine bir harman yerini süpürmüş, çuvallarını doldurmuş, eşeğine sararken ansızın omzuna bir el dokunmuş ve kulağına da şöyle bir ses gelmişti:

- Dayı kolay gelsin, bunları ne yapacan?

- Ne yapan evlat. Kesede metelik yok, evde karı pisad (elbise) ister, alıp götürmezsem kavga başlar, saman toplamayan da ne yapan?

Efe Kışkış Mehmet'in haline acır, çıkarır beş tane Osmanlı altını uzatırken sorar:

- Senin adın ne?

- Mehmet.

- Kim derler sana?

- Genev'den Kışkış Mehmet derler efe.

- Öyleyse al bu paraları da teyzeye basma, çenber ve donluk al, fakat paralarını başka yere harcarsan gelir teyzeye soranım, sonra külahları değişiriz hal-

Şimdi burada Kışkış Mehmet'in komşusu Kadioğlu'nu dinleyecegiz:

"Efe, Kışkış Mehmet'in avucuna beş altın sıkıştırdıktan sonra zeybekler yollarına devam etmişlerdi. Kışkış Mehmet beş altını avucunun içine alınca, samanı ne yapsın, çuvalların içindeki samanları döküvermiş, eşeğine atlayarak doğruca köye gelmişti. Ben de abdestlikte elimi yüzümü yı-

yordum. Kışkış Mehmet daha sokak kapısını açmadan ve eşeğinden inmeden okkalı bir öksürük fırlattı, bir dakika geçmeden bir daha, bir daha, ben hemen işi çakmışım, bugün bizim komşuda olağanüstü bir hal var, dur bakalım ne çıkacak dedim. Kapı açıldı Kışkış elinde eşeğinin çilbiri olduğu halde içeri girmişti. Mübareğin bu yürüyüşünde bile bugün bir başkalk vardı. Kışkış Mehmet her gün sarhoş gelir, komşular duymasın diye sessizce kapıdan içeri girerdi. Ben başımı Mehmet'in duvarından uzatıp:

- Mehmet, hayrola bugün çok keyiflisin, bir iş mi var, sene böyle ne oldu! dedim.

Kışkış Mehmet sırtarak elinin parmaklarını açıp:

- Beş tane! dedi. Ben de hemen ilave ettim:

- Yakın gel bakalım!

Mehmet yaklaştı ve yavaşaça:

- Efe verdi! dedi.

O gün Kışkış Mehmet'in evinde bayram vardı. Ertesi sabah karısı Hasibe teyzeyi ardına takarak Ödemiş'e gittiler, karı koca giyindiler. Aradan on beş gün geçmedi, bir gece Kışkış Mehmet'in kapısı vuruldu. Çakırcalı Mehmet Efe kızanlarıyla beraber Kışkış'in evine misafir gelmişlerdi, efe Hasibe teyzeye sormuştu:

- Teyze, Mehmet dayı sana pisad alıverdi mi?

- Alivedi yavrum alivedi. Naha sen çok yaşa, ömürler gör oğlum! diye dualar etti.

- Mehmet dayının aldığı basmaları çıkar bakayım!

Hasibe teyze Ödemiş'ten efenin verdiği paralarla aldıkları eşyaları [getirdi], efe bunları gördü, sevindi çıkıp giderken onlara bir iki altın daha bıraktı. Efe köyden gelip geçtikçe, ihtiyarların hallerini sorar ve onları gözetirdi. Efenin işte böyle halleri de vardı."

Hükümetin şaki Ali Molla'yi dehalet ettirmesi, fakat bir müddet sonra Garp Trablus'una sürgün olarak göndermesinin Çakırcalı Mehmet Efe'yi te-reddüte düşürdüğü yukarıda geçmişti. Efenin kararlılığı hayli uzamıştı. Efenin bu devrede yaptığı işler yazıldıktan sonra, tekrar mevzuumuza dönelim.

Çakırcalı Mehmet Efe'nin, Yorga vasıtasıyla vaki sualine Mösyö Vitel'in muvafık cevap vermesi üzerine Çakırcalı da mutavassıtlara şartlarını bildirmiş, onlar da bu şartları vilayete sunmuşlardı. Demek Çakırcalı Mehmet Efe artık dehalet ediyordu. Diğer taraftan onun rakibi olan Çamlıcalı çetesini de, yine yaveran-ı hazret-i şehriyariden Aydınlı Refik Bey'in Aydın'da, Kamalı çetesini de Alaşehir'de Mütavellioğlu Tefik Bey'in yüze çıkarmayı üzerlerine aldıkları şayi idi. Bu umumi af gibi bir şeydi, lakin bunlardan birincisi tahakkuk etmiş, ikincisi ve üçüncüsü biraz gecikmişti. Biz şimdilik Çamlıcalı ile Kamalı çetelerini sonraya bırakalım.

Efe dehaletle hazır olduğu haberini yatağı değirmenci Arif ile Ödemiş kaymakamına bildirmiş, hükümetçe de hazırlık yapılmıştı. Çakırcalı Mehmet Efe'nin dehalet şartları şunlardı:

1. Çakırcalı Mehmet ile on neferden ibaret kızanlarının gerek şahsi ve gerek umumi haklardan afları.
2. Çete efradının silahları ellerinde kalacak.
3. Çete Çine'nin Akçaova köyünde ikamet edecek.
4. Dehalet Birgi bucak merkezinde olacak.
5. Protokolün beşinci maddesi gizli tutulacak, gazetelere verilmeyecek. (Sonradan açıklandığına göre, Efenin istiman işinde çalışan bazı zabitler her üst dereceye yükseltilecekler!)
6. Hükümetçe bu şartların kabul edildiğini bildiren bir irade-i seniyye efeye gönderilecek.

Yukarıda yazılı altı maddelik şartnameyi vilayetin istizanı üzerine hemen irade-i seniyye tellenmiş, vilayet de Morali Hasan Efendi (Paşa) başlığı altındaki heyetin Ödemiş'e gönderilmesini kararlaştırmıştı. Başta Ödemiş kaymakamı Hilmi ve değirmenci Arif, heyeti karşılamışlardı. Ertesi cuma günü Birgi'ye gidilmişti. Önceden kararlaştırıldığı üzere Çakırcalı çetesi Birgi'ye gelecek orada beraberce yemek yenilecek, ilk resmi merasim Birgi'de yapılacaktır.

Cuma günü öğleye yakın resmi heyet ve Çakırca çetesi, Aydınoğlu Mehmet Bey camii kenarında fiskiyeli havuz kahvesinde birer kahve içmişler, tanışmışlardı. Öğle ezanı okunmuş, Birgi halkı kâmilen Fatih Mehmet Bey camiinde toplanmıştı. Cami ve civarı mahşerden bir nümüne idi (efe bile daha o zamanda halkın bu dini hissiyatından faydalanıyor-du).

Efe kahveden kalkmış, omzunda martinişi, arkasında on neferden ibaret kızanları olduğu halde halkı yarararak camiye girerken tertibatını almıştı. Kızanlardan altısı camiye abluka edip, halkı göz hapsine almışlardı. Namaz kılindiktan sonra halk camiye terk etmiş, efe de cami avlusunda biriken cemaate şöyle hitap etmişti:

- Arkadaşlar cenazeyi musalla taşına koyarlar, namazı kılindiktan sonra, ey cemaat bu adamı nasıl bildirdiniz diye sorarlar. Biz de şimdi namazımızı kıldık, fermanımız da biraz sonra okunacak, önce Birgivi merhumu ziyarete gideceğiz, dönüşte merasimi yapar ve yemeklerimizi yeriz, bize müsaade edin.

Efe önde, kızanlar arkada topluca Birgivi merhumun kabrini ziyaret ettiler. Dualar da yapıldı. Halk fevç fevç hükümet konağı önünde toplanıyordu. Efeler bir müddet sonra başka bir semtten Birgi'ye dönmüşü.

Yolda onlara iltisak⁵⁷ eden kadın ve çoluk çocuk beraberce Birgi hükümet konağına gidilirken, efe halka istiman ihşanları dağıtıyordu. Hükümette vardılar, müdür odasında başkan Morali Hacı Hasan Efendi çanta-sından bir zarf çıkardı, onu öptü, sonra okutmak üzere kaymakam Hilmi Bey'e uzattı, kaymakam da aynı merasimle zarfı açıp irade-i seniyyeyi okudu. Hazır bulunanlar bu padişah fermanını hep ayakta ve başlar aşağıda kemal-i huşu ile dinlediler, böylece merasim bitti. Orada hazır bulunanlar efeyi tebrik edip "geçmiş olsun efe" dediler, kahveler, şerbetler içildi. Lakin efe o gün çok sakın ve son derece düşünceli idi, gözleri fırıl fırıl oynuyordu. Babasının biricik kızanı Koca Cerit bu konakta öldürülmüşü, babası Çakırcalı Ahmet'in ölüm planı bu konakta kararlaştırılmıştı. Gerçi Çakırcalı Mehmet Efe o zaman on bir yaşında bir çocuktuktu, fakat ne de olsa bunları hatırlıyordu, bu ürküntü efede hâlâ bakıydı. Kafiledekiler hep beraber hazırlanan atlara bindiler ve doğruca Ödemiş'in yolunu tuttular. Çakırcalı'nın dehalet etmek üzere Birgi'ye geldiğini, öğleden sonra da Ödemiş'e geleceğini duyan ve işiten halk, sürekle hükümet meydanında toplanmaya başlamıştı. Bu daracık meydan da mahşerden bir nümüne idi, efe burada da Birgi'de olduğu gibi tertibatını almış ve halkı yarararak Hacı Mustafa ile Çoban Mehmet arkasında oldukları halde kaymakamiik dairesine çıkmışlardı. Burada limonatalar içilmiş, dondurmalar yenilmişti. Yine Hacı Hasan Efendi cebinden bir mektup çıkardı, okutmak üzere kaymakama verdi. Kaymakam Hilmi Bey, Vali Kâmil Paşa'nın mektubunu alenen okudu. Bu mektupta Çakırcalı Mehmet Efe'nin ayda beş altın ve kızanlarının da üçer altın lira maaşla kır serdarlığına tayin edildikleri yazılıydı. Efe Kâmil Paşa'nın bu iltifatına son derece sevindi ve çok da memnun kaldı. Burada da merasim bitti, heyet istirahatata çekildi, çete de çarşı içinden ve halkın gizlice ve yavaşça "yaşa be efe" şeklindeki takdirlerini toplayarak Meyhane Boğazı'na vardı. Harlak Ahmet'in kahvesinin önündeki destekli (ulu çınar ağacı) ile harlak (daim akan çeşme) arasında bir halka teşkil ettiler. Burada birer kahve içtiler ve karanlık basıncaya kadar oturdular ve sonra kalkıp efenin köyü olan Ayasuluk'a vardılar. Orada üç gün üç gece davul çaldırarak bayram yaptılar. Üç gün sonra da Hacı İlyas (İlkkurşun) istasyonundan şimendüfere atlayarak Aydın'a geçmişlerdi. Efenin böyle ansızın Aydın'a varışını başta eşraf ve metropolit efendi duymuşlar, koşarak efeyi istikbal etmişlerdi. Efe o gün Aydın'da lazım gelenleri ziyaret etmiş, ertesi günü de ikamete memur edildiği Çine kazasına varıp bir ev kiralamış ve orada nişan talimle-

57 İltisak: Birleşme, bitişme (S.Y.).

Meşhur efelerden, (soldan sağa) Küçük Mehmet, Koca Mehmet (İsmail'in kardeşi), Çamlıcalı Hüseyin, Kurucova'lı İsmail.

riyle meşgul olmaya başlamıştı. Halkta da bu soğuk misafirlerine karşı bir huzursuzluk başlamıştı.

Yukarıda geçtiği üzere o günlerde dağda gezen çeteler arasında bulunan Çamlıcalı çetesi ile Kamalı çetesinin de yüze çıkarılmaları mukarrerdi. Henüz iradeleri çıkmamıştı, ama söz verilmişti. Bunun için Çamlıcalı Hüseyin çetesi Aydın civarından, Kamalı çetesi de Birgi civarından hiç ayrılmıyordu. Bu iki maruf çeteden başka Çakırca'nın oğluyla yahut çetesindeki kuzanlarla bir geçmiş olanlar süre süre tekrar dağlara kaçıyorlardı. Bu adamların yüreklerine istisnasız bir korkudur girmişti. Nasıl girmesin, bir gün tavuk gibi onları da çarşı ve pazarda görür, yakalar, şehir harficine çıkarır, onları da birer birer kesebilir. Şaka mı bu, Çakırca'nın oğlu şimdi de hükümetin maaşlı bir kır serdarı olmuştu, dün dağda istediğini öldürürken bugün de şehirde, köyde aynı şeyi pekâlâ yapabiliyordu. Birincisi şekavet hayatında, ikincisi de hükümet namına işlenen icraat idi. Efeye şimdi böyle bir yetki de verilmişti! Eh artık Küçük Menderes çayırıklarının biricik kahramanı olmuştu! Bütün bu havalinin asayiş şimdi ondan soruldu, hükümetin resmi kuvvetleri ikinci derecede geliyordu. Bunun içindir ki, gençler pek haklı olarak "ne olur ne olmaz Çakırca'nın oğlunun bir hüsnüne uğramır" diye canlarını korumak için tenha mahallerde saklanmak, göze görünmemek gibi akıllarınca tedbirler alıyorlardı. Boz

dağlar, Beydağları yine eşkıya ile dolmaya başlamıştı. Bunun Celali eşkıyasından farkı neydi, birincilerini Çagalıoğlu Sinan Paşa ürkütmüştü, ikincileri de Çakırca'nın oğlu. Bunlar hep hükümet namına ve millet zararına işlenen cinayetler ve kabahatlerdi. İnsanlar can ve mal kaygısına düşmüşlerdi. O günlerde oynanan bu Karagöz perdesi sanki kanlı bir dramdı. İşte hükümet bir kısım eşkıyanın suçlarını bağışlarken, bir kısım insanları da ellerine birer martini geçirerek böylece dağlara kaçıyorlardı. Bundan ümit eden düşenler ise ecebilerdi.

Çakırca çetesi Ödemişlilere bu dehşeti ve bu gözdağına verdikten sonra mahal-i ikameti olan Çine'ye gitmişti. Bir müddet orada istirahat ve nişan talimleri yaptıktan sonra yine vilayetçe ve görülen lüzum üzerine tekrar Ödemiş'in asayişine memur edilince, dönüp Ödemiş'e geldiler. Bu geliş ise de hayra alamet değildi, çünkü bu defa ilk iş, Kamalı Zeybeği yüze çıkmadan öldürüp Davityanlar'dan bahşış koparmaktı. Çünkü Kamalı Zeybek Harun çorbacıyı öldürmüştü, Davityan ailesi de Toscalı Zeybeği yukarıda geçtiği üzere nasıl Çakırca'nın oğluna öldürtmüşse bu sefer de Kamalı Zeybeği öldürtüp, Harun'un intikamını Kamalı'dan almayı tasarlıyordu. Çakırca'nın oğlu ile Davityan ailesi arasındaki mülakat Çine'ye gitmeden önce yapılmış ve pazarlık da olmuştu. Toscalı Zeybeği öldürmek üzere üç yüz gümüş mecediye verilmişti. Kamalı Zeybeği öldürmek üzere bu sefer beş yüz mecediye pazarlık yapıldığına dair söylentiler çıkmıştı.

Çakırca çetesi Çine'den Ayasuluk'a gelmiş, ertesi gün de efenin aziz dostu yüzbaşı Hafız İlhami de müfrezesi ile aynı köye gelmişti. Ayasuluk bu defa hükümet kuvvetlerinin karargâhi olmuştu. Davullar çalıyor, zurnalar üfleniyor, zeybekler oyuna kalkıyor, hepkenler uçuyor, bir kıyamet-ür kopuyordu. Çakırca Mehmet Efe ile Hafız İlhami her gün değilse bile gün aşırı Birgi'yi ziyaret ediyordu. Bucak müdürüyle birlikte üçü Kamalı Zeybeği öldürmek için tuzak ve plan kuruyor ve hazırlanıyorlardı.

Kamalı kimdir, nasıl zeybek olmuştur, Çakırca'nın oğlu onu nerede öldürmüştür. Bu yaman adam hakkında biraz malumat verelim: Kamalı Mustafa, Ödemiş'in ün almış sayılı zeybeklerindedir. Birgi bucağına bağlı Kışla köyündendir. Kamalı'nın mensup olduğu aşiret, Kaçar boyundandır. Antalya Anamur yaylasında otururlarken malum Musa Paşa baskınından kaçarak bu mahalle gelip yerleşmişler ve burada iskân olunmuşlardır. Babasının adı Koca Veli'dir. Koca Veli hatırmaz, kendini muhitine sevdirmiş, güzel huylu ve aynı zamanda Müslüman bir şahıs olarak tanınmıştır.

Kamalı Mustafa 1292 (1876) yılında bu köyde doğmuştu. Gençliğinde kendilerine ait katar develerini güder ve seferlere çıkardı. Başka bir sanatı ve meşgalesi yoktu. Kamalı Mustafa on beş yaşına kadar devecilik et-

miştir. Ondan sonra Çakırcalı'nın oğlu ile hayatları hemen birlikte geçmiştir. Esbab-ı mucibesi yukarıda yazılıdır, ama bu hususta burada kısaca okuyucularımıza bilgi verelim. Büyük Çakırcalı Ahmet'i hükümet 1299'da (1883) öldürdüğü zaman Çakırcalı'nın oğlu Mehmet'i önce Birgi'de Acemlerin evinde sonra da Kamalı'nın babasının himayesinde görürüz. Bu iki çocuk gerek çocukluk ve gerekse gençlik hayatlarını bir arada geçirmişlerdir. Zaten Çakırcalı'nın köyü olan Ayasuluk ile Kışla köylerinin arası iki kilometreyi geçmezdi. Koca Veli, Çakırcalı'nın oğlunu düşmanları öldürmesinin onu himayesine de almıştı. İki arkadaşın yedi yaşlarına bastıkları zaman yukarıda geçtiği üzere Ayasuluk'ta Çakırın Mahmut'u beraberce öldürmüşlerdi. Beraber hovardalık etmişler ve burada yazmayı istemediğimiz bir namus meselesinden dolayı da araları açılmıştı. Gençlik bu ya iki delikanlı birbirlerine kırılmışlar ve bir daha buluşmamışlar, görüşmemişler ve birbirlerine hasım olmuşlardır.

Kamalı Mustafa, çok mert ve çok cesur bir delikanlıydı. Omzuna çiftesini asar, beline de kamasını sokar, hayvanına bir heybe kıyılmış tütün basar Ödemiş, Tire ve Bayındır köylerini birer birer dolaşır, böylece maişetini temin ederdi. Çakırcalı da tütün kaçakçılığı yapardı. Bunlar ayrı mıntıkada dolaşırlar, birbirlerinin üstlerine varmazlardı. Her iki delikanlı artık büyümüşler, evlenmişlerdi. Lakin Çakırcalı'nın oğlu hovardalığa devam ediyordu. Köy düğünlerinde dolaşırken askerden kaçıp gelen Kışlalı Hacı Mustafa, aynı köyden Piç Hasan oğlu ve yine aynı köyden Kör Hasan ve Kara Hasan'ı dost olarak beraberinde bulundururdu. Kamalı Kışlalıdır, Çakırcalı oğlunun intihap ettiği üç arkadaşı da Kışla köyündendir; bu şayan-ı dikkattir.

Ödemişliler, bilhassa köylüler davullu zurnalı düğünlere pek düşkündü. Çakırcalı'nın oğlu böyle bir köy düğününe davet edildi mi, mutlaka beraberinde bu üç arkadaşını da alır, yalnız gitmezdi. Ben Çakırcalı Mehmet Efe'yi 1314 (1898) baharında Çerkez köyü Ertuğrul'da bir düğünde görmüştüm. Ben o zaman daha on dört yaşında bir çocuktum, rüştiye okuluna devam ediyordum. Evimizde Çerkez köyünden Pehlivan'ın oğlu Ömer yatar kalkar, beraber rüştiye okuluna devam ederdik. Ömer bir gün bana:

- Halil, bu hafta bizim köyde zorlu bir düğün olacak beraber gidelim demişti. Ana ve babamızdan ve hocamızdan izin alıp Ertuğrul'a gittik. İşte ben Çakırcalı'nın oğlunu ilk olarak bu düğünde görmüştüm. Bahar günü olduğu için başında bezaz bir terlik (takke), akran ve emsali arasında insanın dikkat-i nazarını kendine çeker bir şahıstı. Düğün sahipleri ona üstün bir itibar gösteriyorlardı. Bu hal benim bile merakımı mucip oldu, arkadaşım Ömer'e sordum:

- Bu beyaz terlikli adam kimdir?

- İşte bu meşhur Çakırcalı'nın oğlu Mehmet'tir.

Hiç unutmam, ondan sonra da kendisini birçok defalar (zeybek öldükten sonra) yüze çıktığında gördüm. Fakat kendisiyle görüşmek nasip olmadı.

Şurası muhakkaktı ki, Çakırcalı'nın oğlu, Kamalı Mustafa'dan çekinirdi. Kamalı uzun boy ve tenasüp endama malik ve çok yakışıklı civan gibi bir delikanlıydı. Arkasından bakınca çok heybetli görünürdü. Halk arasında şöyle bir tekerleme de söylenir: "Kamalı'yı ardından, Çakırcalı'yı da önünden görüp bakmaya doyum olmaz." Kamalı Mustafa'nın belinden kaması hiç eksik olmazdı. Civar köylerde bile akran ve emsali arasında "hiç sakaya gelmez insanı öldürüverir" diye bir şöhet kazanmıştı. Herkes ondan çekinirdi. Bunun bu şöhetinden kimsesizler, öksüzler bile himayesine girmek suretiyle istifade ederlerdi. O günlerde Kışla'da cihan güzeli olmaya müstaid⁵⁸ bir Yörük kıızı vardı. Babadan öksüz kalmıştı, gelen geçen vakitli vakitsiz herkes bu güzel kıza talip çıkardı, yani kız o kadar güzeldi. Kızın anası kızını bir gün kaçırır diye çekinmeye ve haklı olarak korkmaya başlamıştı. Kızı istemeye gelenlere de bir şey diyemezdi. Baktı olmayacak, kız kaçıracaklar, ne yapmalı diye düşündü taşındı, dertli ana köyün kahramanı Kamalı Mustafa'ya varıp ona kızını himayesine almasını rica etti. Kamalı Mustafa da bu dertli ananın ricasını reddedemedi ve kızın atasına şunları söyledi:

- Fadime abla var sen işine git, bundan sonra senin kızına kimse yan bakamaz!

Dertli ana, Kamalı Mustafa'ya dua ede ede evine dönmüştü. Kamalı Mustafa köyde bulunduğu sırada karısını kızın evine göndermeye lüzum görmezdi. Lakin tütün satmaya çıktığı zaman ailesi Kamalı'ya vekalet eder, geceleri kızın evine gider, ona bekçilik yapardı. Kızı birisi istemeye gelen mi, dertli ana şöyle söylerdi:

- Ben bilmem! Onun babası Kamalı Mustafa'dır, o bilir, ona sorun!

Cihan güzeline talip çıkanlar Kamalı'ya varıp kızını istediler mi, o da şu cevabı verirdi:

- Elli mecdiye ağırlık (çeyiz parası) vereceksiniz!

Bu ağırlık işi o zamanda kızın boynuna takılan kadar altın yerine kaim olmak üzere Yörükler arasında bir âdet ve anane halindeydi. Kızı istemeye gelenler bu elli mecdiye sözünü işitince bırakır giderlerdi, çünkü o günlerde elli mecdiyenin mühim bir kıymeti vardı. Bu para de gidi baba yiğitte bile bulunamazdı, kız da kaçırılmaya cesaret edemezlerdi. Çünkü onun hâmisî köyün kahramanı Kamalı Mustafa'dı.

58 Müstaid: İstidatlı, kabiliyetli, bir şeye kabiliyeti olan (S.Y.).

Çakırcalı Mehmet daha küçükken beri maceraperest bir şahsiyetti, bu sözümüzü ispat için sözü burada Birgi'nin Semit köyünden Hacıoğlu'na veriyoruz:

"Bir gün ben pazara gittim, yanımda bizim köyden Salarcı Hacı Mehmet vardı, oturmuş kahve içiyorduk. Yanımıza Çakırcalı Ahmet Efe geldi. Ardında çifte Arapları ve bir de küçük, sekiz on yaşlarındaki oğlu Mehmet vardı. Çakırcalı Ahmet Salarcı Hacı Mehmet'in yakın dostu idi ve bize hitaben:

- Burası çok kalabalık, kalkın biraz تنها bir köşeye gidelim de orada yarelik edelim, dedi.

Biz de kalktık. Üçümüz önde, Araplar ile Çakırcalı'nın oğlu Mehmet arkada, bir müddet yürüdük. Çarşının öte başına varmıştık, Salarcı Hacı Mehmet arkasına bakıp şöyle bağırdı:

- Tek dursan ya ülen! dedi.

Bu lafi işiten Çakırcalı Ahmet, Hacı Mehmet'e

- Ne var Hacı, na bağıyorsun öyle? diye sormuştu.

Hacı Mehmet, Çakırcalı Ahmet'e oğlunu göstererek:

- Baksan ya oğlun yürürken eteğimi çekiyor.

Çakırcalı Ahmet oğluna döndü ve öfkeyle kulağından çekti, Mehmet'in ayakları verden kalkarken ona:

- Neden ettin len bu işi? deyince, oğlu Mehmet şu cevapta bulunmuştu:

- Macera çıkarayım diye yaptım baba!

Çakırcalı Ahmet hiç beklemediği bu cevabı alınca, hoşuna gitmiş olmalı ki, Hacı Mehmet'e döndü ve:

- Hacı bu büyürse çok canları yakar, kim bilir bu sancak bundan ne çekecek, yaman bir şey olacak! dedi."

İşte bu maceraperest Çakırcalı'nın oğlu hem Kamalı'yı kızdırmak ve onun forsunu bu vesileyle kırmak ve bir kere cesaretini yoklamak sevdasına düşmüştü. Kamalı o hafta için tütün satmak üzere Tire'nin Kahrat köyüne gitmişti, köyünde yoktu. Bunu öğrenen Çakırcalı'nın oğlu, yukarıda adları geçen arkadaşlarıyla Kışla köyüne varıp kızın evinin ihata duvarı olmadığını doğruca oda kapısının mandırızını basıp içeri dalmıştı. Arkadaşları dışardaydılar. Evde lamba yanmıyor, zifiri karanlık hüküm sürüyordu. Çakırcalı el yordamıyla hemen birisini yakalamış, çekip dışarı çıkarmıştı. Mehmet'in kolundan tutup yakaladığı hatun cihan güzeli değil, kızın hâmisisi Kamalı Mustafa'nın karısıydı. Kız bu şamatadan uyanmış, kendisini kaçırılmaya geldiler diye pencereden atlayıp evin arkasındaki komşulara geçmişti. Çakırcalı'nın oğlu ne bilsin, elinde tuttuğu avı cihan güzeli sanıyor ve keyifleniyordu. Bir aralık Çakırcalı:

- Yürü bakalım bizim kız! lafını söyleyince; Kamalı'nın karısı Çakırcalı'nın oğlunu sesinden tanımış ve:

- Ana Mehmet, beni nereye götürüyorsun, ben Kamalı'nın karsıyım ya! Benden ne istiyorsun? demişti.

Bu söz üzerine Çakırcalı Mehmet Kamalı'nın karsısını bırakıp tekrar odaya dalmışsa da, yaktığı kibritin muvakkat aydınlığının yardımıyla odaya kızın anasını görmüş, kızı bulamayınca meyusen evi terk edip gitmişti.

Kamalı Mustafa sabahleyin bu üzücü vakayı Kahrat'ta haber almış, hayvanına atlayarak doğruca Kışla köyüne geldiğinde, Kahrat'ta işittiklerinin doğru çıktığını görmüştü. Bu ırz-namus işi ona çok dokunmuştu. Hemen çiftesini kapınca bu küstahları aramaya çıkmıştı. Öntüne ilk Piç Hasan oğlu çıkverince onu oracıkta öldürmüş ve dağa kaçmıştı! Ertesi günü diğer arkadaşı Kör Hasan oğlu Hasan da odun kesmek üzere dağa gitmiş, odun keserken Kamalı onu da öldürüvermişti. Çakırcalı'yla Hacı Mustafa daim birbirlerinden ayrılmazlardı. Bu defa Kamalı bunların ardına düşmüştü. Kamalı Mustafa bu çifte katleden otuz yıl hüküm giyip damda yatmaktansa, dağa ölmeyi tercih etti. O günlerde Ödemiş'te ünlü bir zeybek olan Gorka köyünden Toscalı çetesine gidip kızan oldu ve onunla bir müddet gezdi. Çakırcalı Mehmet Efe, Davıyanlar'ın teşvikiyle 1318 (1902) yılında Toscalı Zeybeği Kocabahçe'de öldürürken, Kamalı bu puşudan sağ olarak kurtulunca, efesinin intikamını almak üzere kendi başına bir zeybek olmuş ve tekrar dağa kaçmıştı.

Kamalı Mustafa az zamanda şu kızanları kendine arkadaş olarak seçmiş ve bir çete halinde dolaşmaya başlayarak, Çakırcalı'nın oğlu ile Harun'un ardına düşmüştü:

Kamalı Çetesi

- I. Efe Kamalı Mustafa, Kışla köyünden.
 - II. Gökdeli Mehmet, Gorka köyünden.
 - III. Arap Hasan oğlu Ali, Gorka köyünden.
 - IV. Küçük Mehmet, Semit köyünden.
 - V. Abdi Bey oğlu İbrahim, Keles'ten.
 - VI. Hacı Dede oğlu Halil İbrahim, Ayasuluk'tan.
 - VII. Kel Hasan, Merkez köyden.
 - VIII. Siyek'ten Mehmet, Siyek köyünden.
- Kamalı Mustafa, az zaman içinde çetesini bu kızanlarla takviye ettikten sonra Bozdağlar'da gezer, oradan ta Gediz vadisine geçerdi. Oradan da Kütahya iline kadar gittiği olurdu. Gediz vadisi Kamalı'nın, Küçük Menderes ile Büyük Menderes boyları Çakırcalı'nın oğlunun seyrangahı olmuştur.

Kamalı Mustafa'nın en baş düşmanı Çakırcalı Mehmet ile Davıyanlar'ın Harun Çorbacı idi. Harun'un kuzu yemek bahanesiyle Toscalı'yı nasıl öldürttüğü yukarıda geçmişti. Şimdi de Harun Çorbacı'ya bir ceza vermek üzere şöyle bir tertipli plan tatbik etmişti.

Kamalı Zeybek Harun Çorbacı'dan İntikam Alıyor

Kamalı Mustafa'nın Harun Çorbacı'nın düzenlediği suikasta efsi Toscalı ile arkadaşları Büyük Dağdelen ve Küçük Dağdelen'i kaybetmişti. Bunun için Harun'a bir ceza vermesi lazımdı. Öyle bir plan tertip etmeli ki, hem onun parasını almali hem de canını! Plan şöyle hazırlanmıştı: Kamalı, Davıyanlar'ın Çanlıbahçe'deki fabrikalarına varacak, Harun'a bir adam gönderip, "seni Çakırca'nın oğlu fabrikada bekliyor" diyecekti. Çakırca'nın oğlu Davıyanlar'ın bir dediğini iki etmiyordu. Tabii Harun bunu duyunca, davete icabet edecek ve koşarak fabrikaya gelecekti. Nitekim öyle oldu. Bir gün sabahleyin Siyек köyünden tedarik edilen elçi Ödemiş'e gönderilmişti. Davıyanlar'ın evlerine gidip, kapının tunç tokmağını iki kere vuran elçi, kapıya çıkan Harun'a şunları söylemişti:

- Beni buraya Çakırcalı Mehmet gönderdi, seni şimdi fabrikada bekliyor!

Harun uykusundan yeni kalkmış, daha kahvaltısını bile yapmamıştı. "Peki" dedi, elçi de dönüp gitti. Halbuki fabrikada Harun'u Çakırcalı değil, onun düşmanı olan Kamalı Zeybek bekliyordu. Harun hemen çarşıya çıktı, heybesini ekmek, helva, peynir ve saire gibi mekulat ile doldurdu. Zalamoğlu hanındaki (Yeni çarşı) üzüm deposunda çalıştırdığı Süleyman'ı çağırıp, heybeyi ona uzattı ve:

- Süleyman ahırdan kır atı çek, heybeyi de üstüne vur, bizim eve getir, ben fabrikaya kadar gidip geleceğim! dedi.

Süleyman ahırdan kır atı çekerken, Harun da eve gitmiş, deve derisinden mamul parlak telatin çizmelerini külot pantolonunun üstüne çekmişti. Süleyman kır atı getirince Harun'a haber vermiş, Harun da merdiven basamaklarından ata atlamış, doğruca fabrikaya hareket etmişti. Gidirken kendi kendine "Her halde mühim bir iş var ki, Çakırcalı efe beni çağırıyor" diyerek seviniyordu. Hayvanı mahmuzladıktan, on dakika sonra fabrikaya varmış, içeriye girince Kamalı'yı görmüş ve pantolonuna doldurmuştu. Harun'da bet beniz uçmuştu. Korkusundan titremeye başlamıştı. Bir aralık kendisini toplayıp şunları söyleyebilmişti:

- Hoş geldin efe!

Efe Harun'a ilk olarak şunları söylemişti:

- Ülen edepsiz herif, hem bizim ekmeğimizi yersin, hem de arkadan

Çakırca'nın oğlunu bahçe kulesine saklayıp bizi öldürtürsün! Hadi senden bin altın istiyorum. Sen bu cezaya müstehak oldun!

Harun'da zaten can kalmamış, ne olacağını ve ne söyleyeceğini şaşırmış, can, baş kaygısına düşmüştü. O yalnız efeye alık alık bakıyor, acele acele başını öne doğru eğiyordu. Harun onun sözlerine şu cevapla mukabele etmişti:

- Pekiye efe, kâhyamız İsmail'i göndereyim de paraları getirsin!

Bu sırada kapıda emir bekleyen Kürdüllü İsmail'i kolundan tutup bir kenara çekmiş ve kulağına da bir şeyler fısıldamıştı. Efe ise bundan şüphelenmiş ve Harun'u yanına çağırarak sormuştu:

- Kime haber yolladın Harun?

- Anesti'ye efe. Paraları helvacı Anesti getirsin dedim!

Efe bu cevap karşısında irkilmışti. Anesti, Kamalı'nın hem yatağı, hem de can eğiğ dostuydu. Harun can-ı azizini korumak için bu hileye sarmıştı. O sırada efeyi derin bir düşünce sarmıştı. Şöyle ki; eğer Anesti gelir de araya girerse o zaman Harun'un kurtulma ihtimali vardı. Efe o dakikada paralardan vazgeçmiş, Harun'u fabrika içinde yatıp kırı kır kesmişti. Kamalı'nın niyeti hem paraları almak, hem de Harun'u öldürmekti. Fabrikaya bugün bu iş için gelmişti. Artık çok durmadı ve Anesti'yi beklemeden çekilip gitti. Kamalı zeybek tok gözlü bir adamdı, paraya o derece düşkün değildi. O Çakırca'nın oğlu gibi paranın bir yaşama vasıtası olduğuna kail değildi. Mecbur kalmadıkça para bulmayı düşünmezdi. Bu iddiamızı tevsik için sözü burada Yörük Habib ve Dalcı Ali Bey'e bırakıyoruz:

"Kamalı Zeybek diğer zeybeklerle kıyas edilmez, o para kazanmak için zeybek olmamıştır. Öldükten sonra da çoluk çocuğuna bir martiniden başka bir şey bırakmamıştır. Martiniyi de hükümet almış, Topkapı müzesine göndermiştir. Ben bir gün Kütahya iline vardım, oradan Sındırgı ilçesinin Belköyü'nde Halil Ağa'da misafir kaldım. Fikrim sığır alıp Ödemiş'e gitmekti. Halil Ağa çok zengin ve hanedan bin adamdı. Ağanın evine misafirlerin onu gider onu gelir ve hiç boş kalmazdı. Halil Ağa'nın düşmanları efeye varmışlar ve

Efe, Belköylü Halil Ağa'da teneke dolusu altın var! Çok zengin bir adamdır, diye müzevirlemişler. Kamalı Zeybek de bir sırasını düşürüp Belköye gelmiş, Halil Ağa'da bir gün bir gece misafir kalmış. Efe Halil Ağa'ya hitaben:

- Halil Ağa bin altın hazırla bakalım, demiş.

Halil Ağa, 'Pekiye efe' deyip odadan dışarı çıkmış, bir müddet sonra

ende bir çıkınla gelmiş ve efeye şunları söylemiş:
- Efe, seksiz yüz altmış beş altın, kır altı teneke altın ve kır altı teneke güm, komşulara haber ettim.

Efe paranın üst tarafını beklerken, Halil Ağa'nın evinde kaldığı müdetçe gelen giden misafirleri görmüş ve Halil Ağa'nın hakikaten hanedan bir adam olduğuna kanaat getirerek Halil Ağa'yı yanına çağırması:

- Ağa bu ne iştir, düğününüz mü var? Bu kalabalık neden?

- Efe bizim evin âdeti böyledir, köye her kim misafir gelirse bana uğramadan gitmezler, ne yapalım dünyada başka ne hayrımız var ki?

Efe bir kere içini çekmiş, biraz evvel Halil Ağa'nın bir çıkın içinde getirdiği sekiz yüz altını ona uzatırken:

- Al bu altınları, bunlar sana lâzım olur. Sen bu köye lâzım bir adammışın, bize yanlış haber verdiler! Ağa deştbanı gönder de, bize Çoruh çiftliğini göstereyim.

Ağa köyün deştbanını çağırılmış, deştban önde Kamalı çetesi arkada çiftliğe varmışlar, efe deştbana üç altın vermiş ve Halil Ağa'ya selam söyle demiş!

Halil Ağa evinde misafir kaldığım zaman bana bu yarenliği söylemiş ve şöyle bitirmişti:

- Yiyen Ali Bey, sizin o yanda (memleket) ne kadar erkek ve yiğit adamlar çıkıyor be Allah bilir. Efenin eline altın çıkınını verdim de 'bunlar sana lâzım olur' diye önüme sürüverdi.

İşte Kamalı zeybek bu karakterde bir adamdı."

Kamalı Zeybek Çetesi Alaşehir'in Düzaraplı Köyünde

Kamalı çetesindeki kızanlardan birisi de Aşir adında bir delikanlı idi. Aşir çeteye sonradan iltihak etmişti ve efesine iki de bir "efe, bi yol bizim köye varsak ya" der dururdu. Sırf Aşir'in gönlü olsun diye bir gün kalkıp Alaşehir'in Düzaraplı köyüne varmışlar, kızan Aşir'in anasına misafir olmuşlar. Meğer bu köyde Aşir'in çetede olmasından dolayı onu sevmeyen ve çekemeyenler varmış! Aşir'in ise bunlardan haberi yokmuş. Ne bilsin ki bu adamlardan biri gizlice gidip hükümete şöyle müzevirlik yapacak:

- Bizim köye Kamalı Mustafa çetesi geldi!

Hükümet kuvvetleri bu ihbar üzerine akşamdan başlayarak sabaha kadar köyü iyice çevirmişler. Sabah olunca da Salihli, Kasaba ve Kula'da ne kadar zaptiye varsa akın halinde gelip Düzaraplı köyünü çevirmişler. Bu da yetmiyormuş gibi öğle treniyle Alaşehir'e ikinci bir takviye gönüllü kıtası gönderilmiş. Kamalı çetesi köyde adam akıllı sarılmış ve efeye teslim olması hakkında bir elçi gönderilmiş. Kamalı Zeybek, gelen elçiyi kovalamış, bu suretle her iki taraf da ateşe başlamış. Çetenin bulunduğu yer, yani Aşir'in evi, iyi bir yapı olmadığı için siperlik vazifesini göremiyormuş. Dan dunların başlamasıyla efe kızanlarını derhal faaliyete geçirmiş. Kızanlar komşunun kireç duvarını delmişler. Çetenin bütün efradı oraya geç-

miş. Burası Aşir'in evine nazaran müdafaaya daha elverişli olduğu için çete buradan ateşe başlamış. Şimdi burada sözü o gün çetede olan kızan Arap Hasan oğlu Ali'ye bırakıyoruz:

"Hükümet kuvvetlerini idare eden mülazım, önce bizim misafir kaldığımız Aşir'in evini ateşe vermişti. Zaptiyeler hem ateş ediyorlar hem de evi yakıyorlardı. Biz de duvarı deldik ve ikinci eve geçtik. Oradan ateşe devam ediyorduk, bu defa ateş bizim bulunduğumuz eve geçti. Biz de aradaki kireç duvarı delerek üçüncü eve geçtik, bu defa da oradan ateşe başladık. Bu suretle ve sırayla terk ettiğimiz evler harıl harıl yanıyordu. Kumandan bizim dördüncü evde olduğumuzu fark edince dördüncü evi de ateşe vermişti. İş sıraya binmiş beşinci, altıncı eve girmişti. Bu ev de yanarken ben evin sokağa bakan penceresinden ateş ediyordum. Çok yorulmuş ve çok da susamıştım, Güneşin yakıcı harareti yetmiyormuş gibi bir de yanımdaki yangının hararetinden bunalacak bir hale gelmiştim. Evin sahibesi koca nine de hiç oralı değildi. Yanındaki ve bitişindeki komşunun evi yanıyor, yanı başında bu kadar silah patlıyor, kıyametler kopuyor, o ninesik yayığını önüne çekmiş, akşamki sütünü dövüyordu. Ben bu kaygısız nineye seslendim ve:

- Analık, terledim ve sıcağın bunaldım, çok susadım, şu dövdüğün ayırandan bir tas doldur da kana kana içeyim. Nasıl olsa bugün bizi buradan sağ çıkarmazlar gayri! dedim.

Koca nine kendi kendine mırıldandı, yanı başındaki bakraca ağziyla beraber ayran doldurdu ve bana uzattı. Ben de kana kana içtim. Biraz serinlemiştim. Dışarıda ne var ne yok diye başımı pencereden çıkarıp baktığım zaman köşe başında birisinin ayakta beklemekte olduğunu görünce ben o adamı köylülerden biri sanmıştım, ona samimi olarak şunu sormuştum.

- Bizim oğlan, zaptiyeler ne yanda!

Meğer bu adam burada nöbetçi sivil bir kır serdarıymış, ben daha bu sözünü bitirmeden bana sıkıy çekivermesin mi? Ne olduğumu bilemedim. Yalnız öfkemden şöyle bağırıştım: 'Ah anacığın bellediğimin pezevengi, ben seni köylü sandım da öldürmedim, senin sivil jandarma olduğunı bilseydim hinciye kadar çoktan işini bitirirdim.' Kendimi hemen siper attım.

O gün Düzaraplı'da hükümet sırayla dokuz ev yaktı. Bu dokuzuncu ev yanarken müsademe bu gibi ağır şartlar altında devam ediyordu. Vakit gelişmiş, ortalık da kararmıştı. Bu esnada köyün sığırtmacı da kalabalık getiriyordu. Efemiz Kamalı Mustafa, bunu bir fırsat bildi ve bize derhal şu emri verdi:

- Çocuklar hepiniz sığırların arasına karışın, sığırları kendinize siper edin ve onları köy dışına sürün!

Biz saklandığımız yerlerden fırladık, sığırların arasına karıştık ve hayvanları tekrar köy dışına sürdük ve kendimizi kurtardık. O günkü müsamedede biz yalnızca arkadaşımız Yörük oğlu Hüseyin'i kaybetmiştik. Gökdeli Mehmet de ufak bir yara almıştı ve başkaca zayıyatımız yoktu."

Kamalı Mustafa Hükümet Kuvvetlerinden Hiç Çekinmezdi, Onlarla Adeta Eğlenirdi

O çağda zaptiyelerin çoğu Boşnak, Arnavut, Pomak ve Kürtler'den müteşekkil bir toplum idi. Çünkü bu adamlar Rus muharebesinden 1293 (1877) sonra aileleriyle Anadolu'ya sığınmışlardı. Maişet derdiyle, yedi buçuk mecidiye aylıkla zaptiyelik içine girmişler ve bunu meslek olarak kabul etmişlerdi. Maaş az olduğu için bunların gayesi köylünün sırtından geçinmekti. Bir gün Kamalı çetesi Bozdağ eteklerinde Ahrandı sirtlarında pusudaydı ve Çakırcalı'yı bekliyordu. Kamalı Çakırca'yı beklerken tuzağına iki av düşmüştü; bunlardan birincisi beş kişilik bir zaptiye müfrezesiydi. Onbaşılık ödevini Pomak Ali görüyordu. Bu zaptiyeler tam nöbetçi kızanın önüne geldiklerinde kızan onlara bir kere bağırırmıştı:

- Kıpırdaman len! Silahlan yere atın!

Beş kişilik müfrezeye neye uğradıklarını bilememişler, hemen ellerindeki kapaklı denilen tüfekleri yere atıvermişlerdi. Kızan zaptiyelere şu ikinci emri vermişti:

- Hadañ, efemin yanına varın!

Zaptiyeler sırayla efenin yanına varmışlar, diz çöküp huzurda oturmuşlardı. Efe Boşnak zaptiyeğe şöyle demişti:

- Mahmut, hadi beni arkana bindir de şu tepeye çıkar bakalım!

Mahmut ister istemez efenin emrini yerine getirmişti. Lakin bir müddet yürüyünce yorulmuştu. Hem mendiliyle yüzünü siliyor, hem de efeye şöyle bir ricada bulunuyordu:

- Efe çok yoruldum, seni biraz da Pomak Ali taşısın.

Efe gülmüş, zaptiyelere birer ikişer mecidiye bahşiş vermiş, silahlarını da teslim etmiş ve onları uğurlamıştı. Zeybekler o günlerde zaptiyelerle köşe kapmaca oynarlardı. O gün çetenin tuzağına bir av daha düşmüştü.

Ödemiş'te Kıryako adında bir kunduracı vardı. Bu adam güzel kunduracıydı ve aynı zamanda avcıydı. Köylerde birçok dost edinmişti, pazar günleri onlarla mutabık kalır, birlikte ava giderlerdi. Kıryako'nun iyi terbiye edilmiş zağarları da vardı. Kıryako, yürürken kundura ayağına sıkması diye kendine burnu sivri, yüzü uzun bir kundura dikmişti. Sonraları bu kunduraya "tulumbacı" adı takılmıştı. Bu yeni biçim kundurayı o gün ilk olarak ayağına giymişti. Ödemiş pazarı günü Kıryako'nun arkadaşlarından Avulcuklu İsmail dükkâna gelmiş,

- Kıryako yarın Ahrandı'ya ava gidelim, sabahleyin seni çeşme başında beklerim, demişti.

- Hangi çeşmede?

- Canım Burgaz deresine girerken İsmiller köyünün çeşmesi başında.

- Ülen İsmail, o dağ tehlikeli bir dağdır, çeteler oradan eksik oluyolar. Gel başka bir yere gidelim.

İsmail gülmüş ve Kıryako'ya şunları söylemişti:

- Cavur değil misiniz, hepiniz korkak olursunuz vesselam!

Bu laf Kıryako'nun gücüne gitmiş ve çok da kızmıştı:

- Gidelim İsmail gidelim, yarın sabah çeşme başında buluşalım!

Burada sözü Avulcuklu İsmail'e bırakıyoruz:

"Ben sabahleyin namazı kıldım, ekmek çıkını torbama yerleştirdim. Tüfegimi elime aldım ve doğruca Çeşme başına vardım. Daha bir sigara içmemiştim ki, Kıryako da geldi. Biz o gün avlana avlana Burgaz deresine kadar indik. Akşam üzeri ovaya ineceğimiz sırada çalılıklar arasından şöyle bir ses geldi:

- Durun len!

Tamam, Kıryako'nun korktuğu başına gelmişti. Nöbetçi kızan ayağa kalktı ve efesine seslendi:

Efe iki silahlı adam var!

- Koyuver gelsinler.

Önde ben, arkamda Kıryako, efenin yanına vardık. Ben selam verdim, Kıryako da 'akşamlar hayrolsun efe' dedi. İkimiz de ayakta efenin emrini bekliyorduk. Efe önce Kıryako'yu tepeden tırnağa kadar bir kere süzdü. Gözü Kıryako'nun tulumbacı pabuçlarında idi. Gözünü bir müddet onlardan ayırmadı ve bize şu emri verdi:

- Oturun şöyle bakalım! Nereden geliyorsunuz?

- Avdan efe.

Efe başını Kıryako'ya çevirdi ve şunları söyledi:

- Sen ne iş yaparsın çorbacı?

- Kunduracıyım efe.

- Sana kim derler?

- Kunduracı Kıryako derler efe.

- Ayağındaki kunduraları sen mi yaptın?

- Ben kendim için yaptım efe.

- Çıkar onları bir göreyim.

Kıryako kunduraları çıkarıp efeye uzattı, efe de ayağına giydi ve hoşuna gitti. Kıryako'ya:

- Sen benim pabuçlarımı giy, bunlar bende kalsın, Ödemiş'e varınca sen kendine yenisini yaparsın. Bunların fiyatı nedir?

- Efe hediyem olsun, biz parayla pabuç satmaya gelmedik buraya.
- Öyle ise haftaya kadar bizim arkadaşlara da daha yedi çift kundura yapıp İsmail ile gönder, parasını da şimdiden al götür.”

İşte bu tarihe kadar bütün zeybeklerin ayaklarında “Bayındır pabucu” bulunurdu. Bayındır pabucu, öksesiz, burnu kesik ve adı siyah meşinden yapılırdı. Zeybek sıkıya geldi mi, pabuçları oracıkta bırakır, yalınayak kaçar; malum ya, eşkiyanın parolası “Vur, sonra kaç!” Onun için bunların müstekarr bir yerleri yoktu.

Kiryako'nun tulumbacı pabucu, bundan sonra zeybeklerin pabucu olmuştuk, ortaçağ malı olan tarihi Bayındır pabucu da o günden itibaren tarihe kanmıştır (1318/1902). Kiryako bu hadiseden çok korkmuştu, korkmuştu ama bu vesile ile de kendisine yağlı müşteriler bulmuştu.

Çakırcalı Çetesi İlk Defa Kamalı'nın Pususuna Düşüyor

Artık Çakırcalı Mehmet Efe istiman etmiş, hükümete de kır serdanı yazılmıştı. Bir gün gezmek ve eğlenmek üzere Bozdağ yaylasına çıkacaktı. Onun dağda gezen düşmanları çoktu, hele Kamalı hiç şakaya gelmezdi. Bunun için Bozdağ'a gitmeden önce Adagide'den dostu Hanaylı oğlu Mehmet Emin Ağa'nın eline bir martini, altına da bir at çekmiş ve ağayı yolları tehlik etmesi ve Kamalı çetesi ile görüşüp malumat edinmesi için yola çıkarmıştı. Bir iki gün sonra da kendisi gidecekti. Kılavuz Mehmet Emin Ağa Bozdağ yolundan giderken, hakikaten Kamalı Zeybeğin pususuna düşmüştü. Çakırcalı bu defa da Kamalı Zeybeği aldatmıştı. Nöbetçi kızan, Mehmet Emin Ağa'yı elde silah görünce:

- Eylen zeybek! demişti.

Mehmet Emin Ağa hemen atından inmiş, önde ağa arkada zeybek Kamalı Efe'nin yanına varmışlardı. Kamalı Mustafa, Mehmet Emin Ağa'yı yakından tanıyor, onun Çakırca'nın dostu olduğunu biliyordu:

- Ağa nereye gidiyon?

Mehmet Emin Ağa hiç çekinmeden işi olduğu gibi Kamalı Zeybeğe anlatmaya başlamıştı. Ağa çok yiğit bir delikanlıydı. Öleceğini bilse yalan söylemeye tenezzül etmezdi; Kamalı'ya da şöyle demişti:

- Çakırcalı Mehmet Efe beni kılavuz olarak Bozdağ yaylasına gönderdi. Arkadan o da gelecek!

- Ağa sen onun ahbabısın, Çakırcalı Mehmet ikide bir bana haber gönderiyor, gelsin barışalım diye. Onun fikri nedir acaba, sen ne dersin?

- Efe Allah var ya, şimdiki kadar ben Çakırca'nın ağzından senin aleyhinde bir söz duymadım ve işitmedim. Madem ki akrabasınsız ben araya gireyim, sizi barıştırayım! Olmaz mı?

- Ağa, ben bugün buraya pek iyi niyetle oturmamıştım, madem ki sen

de böyle söylüyorsun, ben onun yüzünü görmek istemem, ona söyle ben-den emin olsun, ona bir zararım dokunmaz!

Mehmet Emin Ağa bu muhabbeti yaptıktan sonra müsaade almış, kalıp Bozdağ yolunu tutmuştu. Hakikaten ağanın söylediği gibi aradan beş altı saat geçer geçmez Çakırcalı çetesi Bozdağ'a giden patika yolda görünmüştü. Karşidan Çakırcalı Mehmet çetesinin gelmekte olduğunu gören kızan Gökdeli Mehmet'in sabrı tükenmiş, efesi Kamalı Mustafa'ya hitaben:

- Efe sıra bu sıra, izin ver de şu zina Çakırca'nın oğlunun işini bitireyim!

Bunun üzerine Kamalı Efenin kayınbiraderi İsmail'de söze karışmıştı:

- Ha ya efe, böyle bir fırsat her vakit ele geçmez, bunların işini bitireverelim! sözü ile Gökdeli'nin söylediklerini tasdik ve tasvip etmişti. Her nedense efe bu teklifleri kabul etmemişti. Arkadaşlarını teskine çalışmış ve üstelik şunları söylemişti:

- İlişmen; köpek birken iki etmeyelim!

Çakırcalı kurduğu bu düzenle o gün de Kamalı Mustafa'nın kurşunundan kurtulmuştu. Plan Kamalı'yı teshir⁵⁹ etmiş ve kendisini bu amansız düşmanından böyle tatlılıkla bir kere daha kurtarmış ve onu atlatmıştı. Kamalı Mustafa, Mehmet Emin Ağa ile görüşürken sonra Çakırca'nın oğluna inanmış, artık ondan çekinmez olmuştu. Onun haber gönderdiği şu “dost olalım” sözüne inanmış ve o da yüze çıkarılacağından emin olarak Birgi ve civarından ayrılmamaya başlamıştı. Halbuki Çakırcalı, Kamalı Mustafa'yı oy alıyor, onu muhakkak öldürmek istiyor ve onun nerelerde olduğunu bu suretle adamları vasıtasıyla öğrenmek istiyordu. Kamalı'yı aldatmak için araya Mehmet Emin Ağa gibi itibarlı ve tanınmış şahsiyetleri sokuyordu. Çakırcalı Mehmet Efe, Bozdağ'da ağa ile görüşürken sonra Ayasuluk'a gelmiş, aziz dostu Hafız İlhami ile buluşmuştu. Şimdi Kamalı yüze çıkarılmadan onun imhası lazımdı, çünkü Davıyanlar'ın beş yüz gümüş mecidiyesi onun uykularını kaçırıyordu. Doyanlı'da nasıl kurduğu bir planla birleşik Arnavutları imha ederken Poslu çetesinden faydalanmışsa, bu defa da Kamalı'yı hükümet kuvvetlerine dayanarak, yüzbaşı Hafız İlhami'nin müfrezesini yardımcı bir kuvvet olarak kullanarak imha edecekti. Bu iki ahbab çavuşlar, Ayasuluk'ta bunun için birleşmişlerdi. İki kafadar, bu konu üzerinde görüşürken Çakırcalı Mehmet Efe'nin eniştesi Deli Mehmet Birgi'den doğruca yanlarına gelmiş, kayınbiraderinin bir kenara çekip kulağına şunları demişti:

- Kuyucuoğlu Ahmet ile görüştüm, Kamalı çetesinin bu günlerde Bir-

⁵⁹ Teshir: Sihirleme, büyüleme, aldatma (S.Y.).

*Kamalı önce yerine geçen
Kaymakçısı İsmail Efe.*

gi civarından ayrıldığı yokmuş. Kendini tetikte tut, belki de seni bir pusuya düşürebilir!

İşte bu tahrik, zaten kararlaştırılmış olan Kamalı'yı imha işini tacil etmişti. Sabah olunca Hafız İlhami ve Çakırcalı'nın birleşik kuvvetleri Birgi merkez bucağına varmışlar, doğruca hükümet konağına gidip, bucak müdürüyle gizlice bir görüşme yapmışlardı. Müdür Niyazi Bey adamlarını, mahalle bekçilerini çağırıp gizlice Kamalı çetesinin nerede olduğunu sordurmuş ve bekçilerden şu cevabı almıştı:

- Kamalı'nın yatağı Vangel öğleden sonra fırına bir gövec et vermiş, akşam Kamalı çetesi Dede'nin sebze bahçesinde yemek yiyeceklermiş!

Tam akşam olmazdan önce gerek yüzbaşı Hafız İlhami çetesi, gerekse Çakırca'nın çetesi birlikte Ayasuluk'a dönmek üzere Birgi çarşısı içinden toplu halde geçmişler, Ayasuluk'a gidiyormuş gibi bir vaziyet almışlardı. Zeytinlikler arasına varınca, Çakırca müfrezeye orada tertibat aldirmiş, kendisi de geri dönerek Dede'nin bahçesini çevirmişti. Çakırca, Kamalı çetesini bahçenin kule damında farzediyordu. Halbuki Kamalı yaz günü olması hasebiyle bir bahçede kiraz ağacı altında arkadaşlarıyla beraber oturmuş, oğlak etiyle dolu yemeği yiyordu.

Postu Mestan Efe.

Çakırcalı kendi yanına birkaç kızan almış kuleyi tarassut ediyor, Hacı Mustafa'yı da birkaç arkadaşıyla bahçenin arka cihetine göndererek bahçeyi abluka ettiriyordu. Bu şu demektir: Şayet müsademe yapılır da Kamalı ve kızanları kaçırsa ya Hacı Mustafa'nın yahut Hafız İlhami'nin müfrezesinin üzerine düşeceklerdi. Hacı Mustafa aldığı emir üzerine bahçenin arka kısmına varınca ne görsün, Kamalı'yla arkadaşları oturmuşlar, akşam yemeklerini yiyorlardı. Bundan ise Çakırca'nın haberi yoktu, o hep kuleyi, damları tarassut altında tutuyordu. Kamalı'nın arkadaşlarından Arap Hasan oğlu Ali'nin her nedense yüreğine bir şüphe girmiş, nöbet beklemek bahanesiyle gerilemişti. Şimdi burada sözü Arap Hasan oğlu Ali'ye bırakıyoruz:

"Gövec fırından gelmişti, biz de bahçenin köşesine gelen bir kiraz ağacının altındaki yoncalığa serilen hasırlar üzerine oturmuştuk. Akşam karanlığı basmıştı. Bana nedense bir hüznün ve korku gelmişti. ve içimi kemiriyordu. Arkadaşlar sofraya oturmuşlardı. Nöbeti bahane ederek ayağa kalkınca kesik arkasında bir hışırtı duymuş, fakat bunu efeme söyleyememişim. Efe, benim yemeğe gelmediğimi görünce, benim korktuğuma hamletmiş olmalı ki yanına çağırıp, kolumdan çekti,

- Ali, otursan ya, yalnız can sende mi var, yemeğe neden gelmiyon? deyip beni zorla sofraya oturttu.

Biz dokuz kişi yemeğimizi yerken, Hacı Mustafa'nın bizi kesik arkasında beklediğini ne bilelim. Biz yemeklerimizi yedik. Efe en önce ayağa kalkmıştı. Ellerini yıkamak üzere kiraz ağacı dibindeki bardağı almaya eğilmişti. İşte tam bu sırada kesğin arkasından Hacı Mustafa martinisini boşaltmıştı. Efe yere düşüverdi. Biz sekiz kızan basıldığımızı hemen anladık. Her birimiz martinilerimizi kaparak, bahçenin muhtelif yerlerinde patlıcan ve bamyâ fidanlarının aralarından sürünüp selamete kaçtık ve efemizi tabii ölü olarak orada bıraktık."

İşte Kamalı Mustafa da 1320 (1904) yılında Birgi'de Dede'nin bahçesinde bu suretle öldürülmüştür. Martinisini de hükümet alıp Topkapı müzesine göndermiştir. Kamalı Mustafa'ya muhiti çok acımış, kendisini metnini aşıya yazdığımız meşhur türküyü yakmıştır (11 Ağustos 1320). Kamalı Mustafa ölünce çete zamanla dört bölüme ayrılmıştır:

I. Efenin kayınbiraderi Kaymakçılı İsmail

II. Gökdeli Mehmet

III. Tire'nin Kadife köyünden Deli Ayan oğlu Hüseyin

IV. Semit köyünden Küçük Mehmet

Aşağıda görüleceği üzere Kaymakçılı İsmail, Çakırca çetesinden Harmancı oğlu Ahmet'i, Küçük Mehmet de efesi Kamalı Mustafa'yı öldüren Hacı Mustafa'yı öldürmüşlerdir. Kamalı Mustafa'nın fotoğrafını takdim edemedik. Gerçi bir fotoğrafı mevcuttur, fakat bu öldürüldüğü gün çekilmiştir. Kendisi tanınmayacak bir şekilde olduğundan dercinden sarfı nazar edilmiştir.

Kamalı Mustafa'nın hayatta bir oğlu vardır (Mehmet Kamalı). Ödemiş'te manifaturacılık ile iştigal eder. Mehmet'i atası okutmuştur. İzmir Lisesi'nde tahsildeyken memleket işgal olunca Mehmet, Kuvayı Milliye'de önce Poslu Mestan çetesinde bulunmuş, çete dağılınca Çolak İbrahim Bey fırkasında memleket kurtuluncaya kadar çarpışmış ve 1957'de ölmüştür. Kamalı'ya yakılan türkû plağa alınmıştır, bu türküyü gerek Türkiye, gerekse enebi radyoları söylemektedir. Bunun için bestesini yazmaktan vazgeçilmiştir. Bu türkû Birgili Salih Geyik'ten not edilmiştir. Salih, elinde dümbelek düğünlerde dolaşan bir sanatkârdı.

Kamalı Zeybek Türküsü

I

Aradılar buldular
Bahçevanda vurdular
Uzun boylu Kamalıyı
Kara yere koydular

II

Bindim atın kçına
İndim İzmir içine
Kamalının tasviri
Gitti Gavur içine

III

Pencereden ay doğdu
Ben sandım sabah oldu
Kamalının ölümüne
Kuyucuoğlu sebep oldu

IV

Mustafa derler adıma
Şeker uymaz tadıma
Beni vuran bir Hacı
Ermesin muradına!

Kamalı çetesinde, Kamalı'dan başka sakatlık yoktu, çete şimdilik ikiye ayrılmıştı.

I. Kamalının kayınbiraderi Kaymakçılı İsmail

II. Gökdeli Mehmet

Bu iki kızan ayrı birer çete kurmuştu. Kaymakçılı İsmail, eniştesi Kamalı'nın intikamını almak üzere Çamlıcalı Hüseyin ve İnce Mehmet çeteleri ile mutabık kalmışlardı. Her üçü önce Kaymakçı köyünü basıp Çakırca'nın kız kardeşi Fatma ile oğlunu ve tesadüfen Kaymakçı'da bulunmakta olan Köşklü İbrahim'i öldürmüşlerdi. Oradan Kurucaova köyünü basarak, Çakırca'nın kızını, yüzde bulunan ve çoluk çocuğunu görmek üzere köyüne giden Harmancı oğlu Ahmet'i de köyünde öldürdükten sonra bir elçi vasıtasıyla Çakırca'nın Ayasuluk'taki evine şu mesajı yollamışlar:

- Biz Eselli kalesine gidiyoruz, erkeğe gelsin orada görüşelim.

Şimdi her üç çete tarafından Çakırca'ya karşı amansız bir mücadele başlatılmıştı. Ve ona karşı sönmez bir kin doğmuştu. Çakırca, bu birleşik çetelerin kendisine meydan okuyuşuna çok kızmış, hele kardeşi ile oğlunun ve kıymetli kızını Harmancı oğlu Ahmet'in basılarak öldürülmesine hiç hazmedememişti. Muhbir evine döne dursun efe kızanları ile bir istiare yaptıktan sonra şöyle demişti:

- Çamlıcalı Hüseyin, İnce Mehmet ve Kaymakçılı İsmail çeteleri birleşmişler, bugün bize meydan okuyorlar. Bunların üstüne varmazsak bu yiğitliğe sığmaz!

Efe hemen kızanlarını silah başı etmişti. Zaten samimi dostu olup kendi

köyünden ayrılmayan yüzbaşı Hafız İlhami'nin müfrezesini beraberine almıştı. Ödemiş'te bulunan Bayındırlı Mehmet Efendi'ye de müfrezesiyle Eselli kalesine gelmesi hakkında adam çıkarılmıştı. Efe, şimdi iki hükümet müfrezesine dayanarak ve onların yardımlarıyla bu küstah çetelere bir tedip dersi vermek üzere sabaha karşı kaleyi çevirmişti. Öğleye doğru on kişilik Bayındırlı müfrezesi de onlara yetişmişti. Şimdi üç çeteye karşı, üç hükümet müfrezesi taraf almıştı. Çakırçalı Mehmet Efe, müfrezelerle kendi çetenin mevkilerini tayin ettikten sonra arkadaşlarına hitaben şöyle dedi:

- Çocuklar dikkat edin, kendinizi iyi koruyun!

Kalede siperde bulunan birleşik çeteler de daha akşamdan tertibat almışlardı. Çakırca çetesiyle hükümet kuvvetlerinin birlikte gelececeklerini zaten biliyorlardı. Güneşle beraber çeteler çevrildiklerini anlayınca, Çamlıcalı arkadaşlarına şu emri vermişti:

- Arkadaşlar hedef Çakırçalı'yla kızanlardır. Hükümet kuvvetlerine silah atmayın, ta ki sıkışınca değin!

Birleşik çetede ki kızanların hepsi mevkilerinden emindiler, çünkü önceden yer tutmuşlar ve hazırlanmışlardı. İlk kurşunu kaleden Çamlıcalı Hüseyin Efe atmış ve küfürü savurmuştu:

- Kahpe dinli Çakırca'nın oğlu, gel bakalım buradayım!

Çakırçalı Mehmet Efe de şu mukabelede bulunmuydu:

- Erkek isen metelik kadar yerini göster, kök dinli Çamlıcalı, lahanacı kerata, bugün nasıl olsa senin derini yüzüp saman dolduracağım. Kahpe karı gibi kale ardına ne saklıyorsun, meydana çıksan ya!

İki tarafın küfürleri Eselli kalesini çınlatırken, müsademe akşama kadar fasılasız devam etmişti. Fakat Çakırca çetesinin gözbebeği olan Kurucuovalı Küçük Osman müsademede ölmüştü. Çakırçalı Efe bu yiğite çok acımıştı. Osman, efenin gövdesiydi. Yukarıda geçtiği üzere Osman, Bozcayaka müsademesinde ne yaman bir silahşör olduğunu meydana çıkarmıştı. İşte efe bugün öfkesinden kabına sığamıyordu. O Kamalı'yı öldürmüştü ama buna mukabil ablasını, ablasının oğlunu ve yatağı Köşklü İbrahim'i ve iki de kızanını, ceman beş taraftarını kaybetmişti. Birleşik çeteden de bir yaralı vardı, bu yaralı da Siyek'ten Mehmet'ti. Mehmet'e bir kurşun gelmiş, yüzünü yalayıp geçmişti. Yüzünden biraz kan akıyordu. Bu kanı gören Çamlıcalı Hüseyin Efe, Mehmet'e şunları söylemişti:

- Mehmet buraya kan akıtma, başından keçe külahını çıkar da kan içi-ne aksın, bizden bir yaralı olduğunun farkına varmasınlar!

Kızan Mehmet fesinin altında bulundurduğu keçe külahı hemen çıkarmış, kan onun içine dökmüştü. Fakat çete, sabaha karşı kaleyi terk edip giderken Mehmet kanlı külahını bir çalının arasına sokuvermişti. Sabah olmuş, birleşik çetenin müsademe mahallini terk ettiği anlaşılınca

hükümet kuvvetleri kaleye varmışlar ve bu kanlı külahı görmüşlerdi. Çeteden her halde bir yaralı var diyerek, doğruca Kurucuova köyünü çevirmişler ve bu köyde oturan Kaymakçılı İsmail'in yeğenini öldürmüşlerdi.

Şimdi Eselli kalesindeki müsadememin tafsilatını veriyoruz ve burada Bayındırlı Mehmet Efendi konuşuyor:

"Çakırca çetesinden ilk kurban Osman'dı. Osman genç ve çok cesur yiğit bir kızıandı. Osman gençlik ve tecrübesizlik saikasıyla karşı tarafın sövmelerine tahammül edememiş, asabileşmiş, ilerideki sipere atarken kurşunu yemişti. Lakin Çakırçalı Mehmet Efe'de kan kalmamıştı. Osman'ın ölümüne çok yanımsız, o nisbette maneviyatı bozulmuştu. Müsademe sabahtan başlayarak, gecenin karanlıklarına kadar tam on dört saat sürmüştü. Devamlı silah seslerini işiten Çakırca'nın dostu Keles'den Hacı İbrahim Bey ve oğlu Halil Bey de otuz kişilik bir gönüllü efradyıla Çakırca'ya yardıma gelmişti. Halil Bey Çakırçalı'yı çok severdi, müsademeyi duyunca kendiliğinden yardıma koşmuştu. Şimdi hükümet kuvvetleri dört olmuştu. Bu dört kuvvetin başkanları kalede bir konuşma yaptılar, vaziyeti kritik ettiler ve bir karar vardılar: 'Çeteleri takip etmek'. Birleşik hükümet kuvvetleri önce Osman'ın cesedini Eselli köyüne götürdüler. Muhtarın evinde öğleye kadar kalındı. Ceset oradan alınarak Osman'ın köyü olan Kurucuova'ya götürüldü, kendi evinde yıkandı ve defnedildi. Merasimden sonra hükümet kuvvetleri Keles yolunu tuttular. Bu Kaymakçılı dağları ne menhus dağlardı, Çakırçalı Mehmet'in babasının Hasan Çavuş tarafından boğazlandığı Sarıtaş mevkiine gelinmişti. Efede kin daha ziyade artmıştı, sanki o anda babasının katillerinin kokusunu duymuştu. Tam bu sırada önüne bir Arnavut çoban çıkmaz mı? Çobanın milli kıyafeti efenin gazabını çekmişti. Kendi kendine 'bu pezevenk Arnavut Çamlıcalı'ya ekmeğe vermiştir' deyip, çobanı yakalattı:

- Çamlıcalı nerede?

- Bilmem more kardeş!

Çobanı bir işaret üzerine yere yatırdılar, o kadar dövdüler ki biçarenin feryadı göklerle çıktı. O sırada ne efede ne de kızanlarında merhamet denilen şey kalmamıştı. Çoban belki masumdu, fakat efe buna inanmıyordu, veriyorlardı dipçığı. Nihayet dayanamadım:

- Efe, artık bundan hayır kalmadı, bunu bana bağışla! deyip, Hacı'nın elinden biçare çobanı aldım. Belki bu şahıs dayanın tesiriyle sonradan ölmüştür. Müfrezeler efenin arzusu üzerine yollarını değiştirdiler, Keles'e gidecekleri yerde Yağlar köyüne doğru yol aldılar. Bu köyün meşhur bir ağası vardı, adı dillere destandı: Dumanlıoğlu Ömer Ağa. Ömer Ağa gibi bir ağa daha gelmezdi. Fakat bu ağanın Keles ovalı Halil

Bey ile bir kız kaçırma işinden araları açıldı. Halil Bey'in babası İbrahim Bey de bir ağaydı. Her iki Yörük koca Keles ovasını paylaşmıyorlardı. İşte geçmişteki bu infalden dolayı Ömer Ağa'dan intikam almak zamanı gelmişti. Bunu fırsat bilen Halil Bey efenin kulağına eğilmiş,

- Efe, Çamlıcalı'ya etse etse Dumanlı oğlu Ömer Ağa yardım edebilir, münasip görürsen kendini bir yoklayalım, demişti:

Çakırcalı Mehmet Efe zaten öfkesinden ne yaptığının farkında değildi. Hemen ağayı yaka paça huzuruna getirtti ve kendisi bizzat sorgulamaya başladı:

- Çamlıcalı Hüseyin nerede Ömer Ağa?
- Bilmiyorum efe, benim Çamlıcalı'yla hiç bir münasebetim yok!
- İnkâr etme Ömer ağa, sonu fena olur.
- Vallahi bilmiyorum efe.

Efenin zebanisi Çoban Mehmet yanındaydı, gözüyle ona bir işaret etti. Hemen biçare Ömer Ağa'yı da Arnavut çoban gibi kollarından bağladılar, başladılar dövmeye. Çakırcanın niyeti kötüydü, ağayı mutlaka öldürecek. Fakat bu defa araya yüzbaşı Hafız İlhami Bey girdi. Efe yüzbaşıyı kıramadı. Ömer Ağa'nın hayatı bu suretle ve yüzbaşının müdahalesiyle kurtulmuştu!

Ru dört birleşik kuvvet Yağlar köyünden kalkıp, Karaman köyüne vardılar. Muhtar bulamayınca, kardeşini kıyasıya dövdüler. Bugün dayak yiyen adamların üçü de bigünahı. O sırada Karaman köyüne bir yolcu geldi ve efeye şunları söyledi:

- Efe ben Balyanbolu Beydağ nahiyesinden geliyorum. Aktepe köyünün Karataş civarından geçerken birtakım silahlı kimseler geçtiler, bunlar oralarda dolaşıyorlar.

Halbuki, yolcunun gördüğü silahlı adamlar Çamlıcalı ile Kaymaklı İsmail çeteleri değil, Kamalı'nın ölümü üzerine ayrılıp kendi başına bir çete kuran Gökdeli Mehmet çetesi idi. Gökdeli, Birgi baskınından sonra yanına -aşığıda anlatılacağı üzere- sekiz delikanlı daha kandırması, dokuz kişilik kuvvetli bir çete teşkil etmişti. Böylelikle hem köylüsü Toscalı Zeybeğin, hem de efesi Kamalı Mustafa'nın intikamını almak üzere Çakırcalı'nın ardına düşmüştü.

Efe yolcunun bu sözlerini dinledikten sonra her nedense Beydağ bucağına geçmekten vazgeçmişti. Yine Halil Bey'in teşvikiyle olacak Hacı Mustafa'yı yanına çağırıp şu emri vermişti:

- Hacı varın Ömer Ağa'nın evini basın, silahlarını toplayın, paralarını da alın, daha nesi varsa bir kere elden geçirin!

Efe bu emri verirken üzerinde resmi bir sıfatı vardı, o günlerde hükümetin kır serdarı idi. Halbuki o hâlâ kendini dağda gezen bir zeybek

sanıyordu! Hacı'ya böyle bir emir vermek kâfi idi, kızanlardan birkaçını ardına takarak, Ömer Ağa'nın köyüne vardılar, evi çevirdiler. Hacı ağaya - Ömer Ağa kapıyı aç, yoksam yakarın! diye bağırmişti.

Ömer Ağa ister istemez kapıyı açmıştı. Kızanlar içeri dalmışlar, talana başlamışlardı. Efe de kızanlar ne yapıyorlar diye arkalarından varmış, doğrucu Ömer Ağa'nın evine gitmişti. Gittiğinde ne görsün, zeybekler ağayı yere yatırmış dövüyorlardı. Efe ise müdahale etmiş ve

- Paraları çıkar Ömer Ağa, hem sende silah da varmış, Çamlıcalı için hazırlamışsın! demişti.

- Efe sana dün buradan geçerken de söyledim. Benim Çamlıcalı Hüseyin ile hiçbir alış verişim yok!

- Hüseyin ile yok ama, bizimle var!

- Neden olsun efe, sizinle de yok!

Bu defa da araya ben girdim. Ömer Ağa bu suretle ölümden kurtulmuştu. Lakin bu hakarettten ve aynı zamanda soyulmaktan Ömer Ağa çok acı hissetmişti ve acıyı içine atmıştı. Ömer Ağa, Keles ovasının ünlü bir ağasıydı. Bu hakaret onun onuruna çok dokunmuştu. Bu defa köyü bırakıp, Ödemiş merkezine göç ettiyse de, bu üzüntüye tahammül edemedi, kahından öldü gitti. Bu hadiseden yirmi yıl önce de Çakırcalı Ahmet'in kızını Yörük Osman, Ömer Ağa'nın ağabeyi Şakir Ağa'yı Kösel köyünde öldürmüştü. İki ağanın böyle yirmi yıl aralıkla ölmeleri, onların rakiplerini Keles ovasında yalnız bırakmıştı."

Çakırcalı Mehmet Efe Yağlardan köye dönerken Kurucova'ya uğramış, oradan doğrucu Ayasuluk'a gelmişti. Hükümet kuvvetleri ise Beydağ nahiyesini taramışlardı. Onlar orada meşgul iken Çakırcalı Mehmet Efe Ödemiş merkezine gelmiş, Kamalı Mustafa'nın kansının oturduğu evi basmıştı. Burada Eselli kalesinde yaralanan Siyekli kızan Mehmet'i arıyordu. Yaralının Siyekli Mehmet olduğu anlaşılmıştı. Kamalı Mustafa'nın kansının oturduğu evde yaralı Mehmet bulunamayınca, çarşıya çıkmışlardı. O esnada kızan Mehmet'in kardeşi Yörük Ali karşılarına çıkıvermiş ve efe Ali'ye:

- Ali bir az eğlen! diye seslenmişti.

Alicik bu silahlı kızanların karşısından kaçamamış, çaresiz emre itaat etmiş ve durmuştu.

- Ali, Eselli kalesinde efen Mehmet yaralanmış, onu nereye sakladın hadin göster bakalım!

- Ne bileyim efe, çarşımada kalede degildim ki bileyim.

- Kardeşini yaralı olarak sana teslim etmişler öyle mi?

- Vallahi haberim yok efe.

- Hadi düş öntüme, bugün seninle bu yaralıyı bulacağız.

Ödemiş çarşısının içinde ve halkın gözü önünde cereyan eden bu muhavareden anlaşılacağı üzere efe Yörük Ali'yi şehrin dışına çıkarmış ve başlamış dövmeğe. Bir yandan da Yörük'e şunları soruyormuş:

- Ali yaralı kardeşini nereye sakladın?

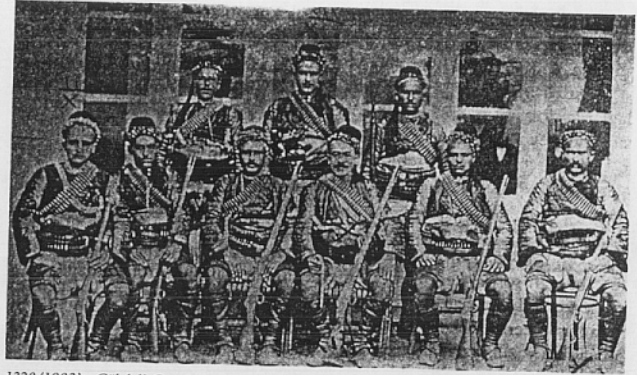
Yörük Ali dayak altında inlerken, belki kurtulurum ümidiyle yalana başlamış. Önce efem Zeytinlik'tedir demiş. Ali'yi döve döve Zeytinlik'e götürmüşler, tabii bir şey yok. Oradan yine döve döve kendi köyü Siyek'e getirmişler. Oradan da bir şey çıkmamış ve o gün Alicik dayak altında can vermişti. Çete, Ali'nin cesedini bir çukura itivermişti!" (Bazı yazarlar, bu hadiseyi de efenin Ali'yi cezaevinden aldığını yazarlar, doğrusu bizim yaşadığımız gibidir.)

İşte bu cinayet hükümetin gözü önünde ve çarşının ortasında işlenmişti. Çete kurbanlık koyun gibi Ali'yi kesmeye götürürken, Osmanlı hükümeti karşidan seyirci kalmıştı. Efe dağda gezerken lâ-yüs'el amma yef'al⁶⁰ idiye, şimdi de öyleydi ve aklına geleni yapardı. İstedliğini öldürür, istediğini keserdi. O günlerde ondan sual soracak ne bir hükümet ve ne de bir kahraman çıkmıştı. Bu ne biçim hükümet, ne biçim idare idi? Sanığın suçu varsa onu Çakırca değil, adalet sormalıydı! Bunu içindir ki, birisinin herhangi bir çetede akrabası bulundu mu, o şahıs korkusundan dışarıda serbest dolaşamazdı. Bu yüzden birçok genç ve ihtiyar Çakırca korkusundan dağlara kaçıyordu. Bu korku, hükümet korkusu değil, Çakırca korkusuydu.

Gökdeli Mehmet ve Hayatı

Gökdeli Mehmet, Balyanbolu'ya bağlı Kurudere köyündendi. Babasının adı da Mehmet'dir. Gökdeli Mehmet 1318 (1902) yılında Davityanlar'ın Emirli çiftliğinde ve Koca bahçede hemşehrisi Toscalı zeybeğin Çakırca Mehmet tarafından kancıklıkla öldürüldüğünü haber alınca çok kızmış, hadiseyi bir kere de Kamalı kızanın ağzından dinlemek üzere emek torbasını arkasına sarmış, Kurudere'den ayrılmıştı. Aynı köyden Arap Hüseyin oğlu Ali de tarlasında çift sürerken, Gökdeli Mehmet'in ardına takılmış birlikte Kamalı Mustafa'yı aramaya çıkmışlardı. Bu iki arkadaş, Kamalı Zeybeği dayısı vasıtasıyla bulup görmüşler ve ondan köylüsü Toscalı'nın ölümü hakkında izahat almışlar ve kanaat getirince de, Çakırca'nın oğlundan intikam almak üzere Kamalı çetesine kızan olmuşlardı. Kamalı, Gökdeli'yi kıramaz. Fakat Ali daha pek küçük olduğundan onun için tereddütte düşer. Biraz burun kıvrır. Fakat bir iki saat geçince, "madem ki bunlar çıkmış gelmişler, geri çevirmek doğru olmaz" diyerek bu iki delikanıyı çe-

60 Lâyüs'el amma yef'al: Sorumsuz, soru sorulmaz; Tanrı (S.Y.).

1320/1903'te Gökdeli Çetesi.

tesine kabul eder. Onlar da o günden itibaren zeybek olurlar (1318/1902). Çetesini Gökdeli Mehmet ve Arap Hüseyin oğlu Ali ile takviye eden Kamalı Mustafa bir gün arkadaşlarına şu teklifi yapmış:

- Hadan bi yol bizim eve varalım!

Kamalı çetesi efenin evine varmışlar. Misafirleri efenin anası karşılamış, hepsi sırayla efenin anasının elini öpmüşler. Bu esnada efenin anası Hatice teyze gelen zeybekler arasında Arap Hüseyin oğlu Ali'yi görünce, başını oğlu Mustafa'ya çevirmiş ve şunları söylemiş:

- Oğlum Mustafa, bu çocuğu neden yanına aldın ülen, bu daha boza-gız ya!

- Ana sen onun küçük olduğuna bakma, bir iki yıl sonra sen onu tanıyamazsın!

İşte Gökdeli Mehmet ve arkadaşı Arap Hüseyin oğlu Ali bu şartlar içinde Kamalı Mustafa çetesinde iki yıla yakın gezmişler ve hayli işler yapmışlardı. Kamalı ve Çakırca bahislerinde tafsilatı verildiği üzere Çakırca Birgi'de Dede bahçesinde Kamalı'yı öldürünce çete mensupları birbirlerinden ayrılmış idiler. Bunlardan biri de Gökdeli Mehmet idi (1320/1904).

Gökdeli Mehmet Efe, bu tarihte efesi Kamalı'nın vurulması üzerine, yanına kızanları almış ve bir çete teşkil ederek dağlarda kendi başına dolaşmaya başlamıştı. Gökdeli çetesi daima kendi bucağı dahilinde dolaşır ve bazen de Nazilli-Aydın havalisine geçerdi.

Gökdeli Mehmet çetesini şu kızanlarla kurmuştu: 1. Gökdeli Mehmet Efe, 2. Arap Hüseyin oğlu Ali, 3. Koca Veli, 4. Bekir'in Ahmet, 5. Tontil Mustafa, 6. Karaman köyünden Mustafa, 7. Siyekli Mehmet.

Gökdeli Mehmet Efe, yukarıda adları yazılı arkadaşlarıyla bir müddet dağlarda dolaşmıştı. 1321 (1905) yılında II. Abdülhamid, Kamalı'nın kızını Kaymakçılı İsmail çetesi ile birlikte üç çeteyi (Kaymakçılı İsmail çetesi, Gökdeli çetesi, İnce Mehmet çetesi) Alaşehir'in zenginlerinden Mütellioğlu Tevfik Bey vasıtası ile affetmiş, böylece her üç çete de yüze çıkmıştı..

Gökdeli Mehmet Efe, 1321 (1905) ile 1331 (1915) yılları arasında önce kendi köyü olan Kurudere'de kır bekçisi olmuş, birkaç yıl bu vazife de kaldıktan sonra, kendi bucağın merkezi olan Balyanbolu (Beydağ) nahiyeye merkezinde bir han icar ederek onu işletmişti. Birinci Cihan Harbi'nin başlaması üzerine askere gitmeyerek martinisini tekrar eline almış ve aşağıda adları yazılı kızanları ardına takarak tekrar dağa kaçmıştır. İkinci defa kurduğu çetede şu delikanlılar vardı: 1. Gökdeli Mehmet Efe, 2. Kurudere'den Yakup, 3. Cevizdibi'nden Mahmut, 4. Kocakulak Mehmet, 5. Kocakulak'ın oğlu Hasan, 6. Hekim oğlu, 7. Gorkalı Ahmet, 8. Tatlımın oğlu, 9. Demirci Mehmet Efe.

Gökdeli Mehmet Efe'nin ilk on sene boyunca sivil çalışırken, neyle meşgul olduğu konusunda aşağıdaki hadise bize pekâlâ bir fikir verebilir. Zeybekler o zamanda yüzde iken bile tek durmazlardı. Şimdi burada Tire'nin Kürdüllü köyünden Hacı Hafız İbrahim Efendi'yi dinleyeceğiz:

“Ben bir sabah kırk altın verip aldığım doru kısırağın üstüne atlayarak köydeki sebze bahçeme gitmişim. Köyümüzün kenarında Zincirlikuyu mevkiinde bir kahvemiz vardı. Kahveye vardım, bir kahve içtim. Kısırağ kahvenin dışındaki peykeye bağladım da bahçemi dolaşmaya gitmişim. Ben bahçede meşgul iken, Gökdeli Mehmet Efe yanında beş altı köylü ile Beydağ'dan kalkmışlar Tire'ye pazara geliyorlarmış. Kahveye gelince, yorgunluklarını gidermek için kahveye oturmuşlar. Kahve içerlerken benim peykede takılı kısırağımın boyun kırmakta olduğunu görünce ipi kesmiş ve hayvanın gerdan kırmasına bayıldığı için kahveciye sormuş:

- Bu kısırak kimin be?

Kahveci cevap hazırlarken, müşterilerden bir köylü acele edip şu cevabı vermiş:

- Kürdüllü Hacı Hafız'ındır efe. Bu hafta kırk altın liraya satın almış, gari bu kısırak uçarı rahvan!

Gökdeli Mehmet Efe hemen elini silahlığına götürmüştü, kuşağı arasından kesesini çıkarıp kahvecinin eline kırk adet Osmanlı altını saymış ve

- Hacı Hafız'a selam söyle, bu paraları alsın da kısırağı bize bıraksın! demiş.

Efe kalkmış Tire'ye pazara gitmiş. Bir müddet sonra ben kahveye döndüğümde, oturanlardan biri bana şu müjdeyi vermişti:

- Hacı, Gökdeli Mehmet Efe'nin selamı var, kahveciye emanet bıraktı. Bu laf daha bitmemiştir ki, kahveci yanıma geldi. Gökdeli Mehmet Efe'nin bırakmış olduğu kırk adet Osmanlı altını ölümdeki hasırın üzerine atıverdi. Ben önce razı olmadım ve paraları da almadım. Kısırağı binerek doğruca Tire'ye yollandım. Lakin benim içime bir kurt girmişti. Yolda kendi kendime bu işin enini sonunu derin derin düşünmeye başladım. Bu sırada üzerime bir titreme geldi ve bunu da bir korku takip etti, kendi kendime sordum:

- Ülen Hacı! Sen ne yaptın. Bu damlar kurt oğlu kurturtular, sonra başımıza bir iş çıkarmayalım! dedim.

Tire'ye varınca, evime gideceğim yerde, kısırağımı efelerin indikleri hanın yoluna çevirdim. Hana varınca, hancıya da şöyle söyledim:

- Al bu kısırağı, Gökdeli Mehmet Efe'ye ver ve Hacı Hafız selam söyledi de!

Ben kısırağı hancıya bırakıp gittim. Pazarda işlerimi gördükten sonra başka bir hayvan buldum, tekrar Kürdüllü'ye vardım. Adı geçen kahvede bir kahve içerken Gökdeli Mehmet Efe kısırağı binmiş, seyirtip geliyordu. Efe kahveye gelince, hayvandan indi ve doğruca yanıma gelip oturdu. Arkadaşları da Gökdeli Mehmet Efe'yi takiben geldiler, hepsi benim etrafımda toplandılar. Ben de zeybeklere birer yorgunluk kahvesi ısmarladım. Laf arasında Gökdeli Mehmet Efe hem elinde benim ısmarladığım Halep fincanından kahvesini içiyor, hem de bana şunları söylüyordu:

- Hacı önceden düşünmedindi, lakin yine akıllıymışsın! Paraları neden almadın ya?

- Biz para dostu değiliz efe, diye cevap verdim.

İşte efeler yüzdeyken bile böyle ikramlara konarlardı. Artık Gökdeli Mehmet Efe bu suretle benim kısırağıma sahip olmuştu.”

Gökdeli Mehmet Efe'nin ikinci zeybekliği zamanında başlıca vakası Buldan ilçesinin Kadıköy baskınıdır. Gökdeli çetesinin Kadıköy'e nasıl girdiğini ve orada neler yaptığını, Tülbentçi Mehmet Efendi'den dinleyeceğiz:

“Kadıköy pazarı salı günü kurulur, köyün arkasında da Babadağ vardır. Köy bu dağa yaslanır ve bu dağın eteğinde kurulmuştur, pazarı çok verimlidir. Güzel, kıvrak alış veriş olur. O çağda bir pazar gününde üç ile dört Osmanlı altını iş yapıldığı tahmin ediliyor ki, bu rakam doğrudur.

Kadıköy, Sarayköy kazasına güzel ve muntazam bir şoseyle bağlıdır. Gökdeli çetesi bir gece evvel Beydağ'dan kalkıp Babadağ'a gelmişler, pusuya yatmışlar. Ertesi salı günü pazar başlamış ve öğleye doğru iyice kıvrıldığı bir sırada çete dağdan inmiş. Önce Sarayköy şosesini kesmişler. Oraya iki nöbetçi zeybek bıraktıktan sonra, efe diğer kızanlarını yanına alarak doğruca çarşıya gelmiş. İlk rastgeldiği sebze satan bir Rum bahçıvanı iki tanbaça kurşunuyla öldürdüktan sonra şöyle bağırır:

- Kaldırın len bu cavuru!

Gökdeli, çarşı halkına bu suretle bir gözdağı verirken, silah seslerini işiten zaptiyeler tabanları kaldırarak pazar yerini efeye terk etmişlerdi. Böylelikle canlarını kurtarmışlar ve dağa kaçmışlardı. Hükümet mevzelerinden boşalan Kadıköy'de efe istediği gibi harekete geçmiş ve elinde taşıdığı bir listede isimleri yazılı kimseleri arayıp bulmuştu Kızanlardan birkaçını da evlere saldırtmıştı. Bunlardan Tontil ile Koca Veli aldıkları emir üzerine doğruca eşraftan Hacı Arapzade Hacı Halil Efendi'nin evine varmışlar, hanımını para için sıkıştırmaya başlamışlardı. Hanım korkusundan kendi boynundaki takım altınlarını çıkarmış vermişse de, onların bunları kâfi bulmayarak için daha para çıkar diye hanımı sıkıştırmaları üzerine hanım dayanamamış;

- Daha canımı mı istiyorsunuz! Çağın efenizi beni de öldürsün barıl demiş.

Bu sert sözler üzerine mütecavizler bırakıp gitmişler. Diğer taraftan Gökdeli Mehmet Efe de esnafı ve eşrafı mağaza ve sergilerinde ziyaret ederek ellerinde ve kasalarındaki mevcut olan paraları almış. O gün Kadıköy'den toplanan mücevher, inci, altın ve paralar bir halı heybeye yerleştirilmiş ve bir acar kızanın omuzuna atılmış, çete de Kadıköy'ü terk edip gitmiş. Alınan paraların miktarının ise beş altı bin altın lira arasında olduğu tahmin edilmekteydi. Çete o gün Kadıköy pazarındaki mütedavil sermaye ile ne kadar ziyet eşyası varsa toplamış ve geldiği Babadağ'a gitmişti. Bu hadisenin cereyan ettiği üç dört saat içinde bu işten Sarayköy kaymakamıyla jandarmasının haberi bile olmamıştır."

Bu hadiseden sonra çete tekrar geldiği Beydağ nahiyesine dönmüştü. Gökdeli Mehmet Efe bir gün önce kışrağını bıraktığı meraya gelmiş, hayvanını kendi köyü olan Kurudere'ye çevirerek kızanlarından ayrılmıştı. Atını rahvana kaldırarak heybesini emin bir yere koymuş ve bir müddet sonra arkadaşlarına yetişip onlara iltihak etmişti. Böylece dokuz kişiden mürekkep çete dere içinden inip Kırtoka'nın yeri denilen mahalde karargâh kurmuşlardı. Dinleniyorlar, bağlama çalarak ve koşmalar söyleyerek keyif sürüyorlardı. Bu sırada efe arkadaşlarından ayrılmış, yıkanmak için yakın çarırlardan tedarik ettiği bir kapta su ısıtmış ve güneşe karşı durarak yıkan-

mıştı. Kurunmuş ve elbiselerini giymeye başlamış. Tam Acem şalı kuşağını eline alıp beline götürceği bir sırada yukarıki tepeden atılan bir kurşunla Gökdeli Efe oracıkta ölmüştü. Hadise şöyle olmuştu:

Hükümet Gökdeli çetesinin Kadıköyü'nü basıp, halkı soyduğunu haber alınca, hemen faaliyete geçmişti. O sırada Birinci Cihan Harbi bütün şiddetiyle devam ediyordu. Hükümet dahilde asayışı temin için jandarmaya yardım maksadıyla müstahfaz denilen bir sınıf askeri silah almış ve bunları jandarma ödevinde istihdam ediyordu. İşte hükümet müstahfaz askerlerinden müteşekkil bir müfrezeye Gökdeli çetesinin takibine çıkmıştı ve bu müstahfaz kolunu da bu havalıyı iyice tanıyan ve bilen köylü ve mahalli kırsaldarlarıyla takviye etmişti.

Müstahfaz müfrezeye kılavuzluk eden kırsaldarlarından biri, Beydağ'ın hatt-ı bälâsına çıkmış, önünde bulunan Gorka deresini tarassut ederken dere içinde birinin kuşaklarını sarınmakta olduğunu görmüştü. İçlerinde en iyi nişancı olan Keles'in Yağlar köyünden Recep'i bir el işaretiyle yanına çağırılmış ve şunları söylemişti:

- Recep aha (işte) Gökdeli çetesi aşağıda, dere içinde. Bak çeteden birisi kuşağını kuşatıp durur!

Böylece Recep hazırlanmış, elinde taşımakta olduğu kara martiniyi gür diye Gökdeli Mehmet Efe'ye sıkmış, Gökdeli Mehmet Efe de oracığa düşürmüştü. Diğer kızanlar derhal çalılıklar arasına dağılıvermişler ve can korkusuyla efelerini oracıkta ölü olarak bırakıp kaçmışlardı (1334/1918).

İşte Gökdeli Mehmet Efe'nin de zeybeklik hayatı böyle başlamış ve böylece sona ermişti. Hayatta iki oğlu vardır. Muhiti Gökdeli'ye aşağıda metnini yazdığımız türküyü yakmıştır.

Gökdeli Mehmet Efe'ye Yakılan Türkü

I

Gökdeli dağdan insan ya
Mor fesini giysen ya
Uzun boylu Kamalım* "Yar fidan boylum"
Ben öldürüldüm desen ya

II

Atma Mehmet vurursun**
Sonunda pişman olursun
Kamalı da zeybek vurulmuş "Yar fidan boylum"
Gökdeli'den bulursun

* Kamalı, Gökdeli'nin efesidir.

** Buradaki Mehmet, Çakırcalı Mehmet Efe'dir.

O günlerde dağda gezen eşkya o kadar çoktu ki, hükümet bunları tepelemekten acızdı. Diğer çeteleri de Çakırca çetesi gibi istiman ettirmek zorunda kalıyordu. Bu çetelerin yalnızca Ödemiş dağlarında sayısı on sekizdi ve kızanlarının sayısı da yüzleri geçkindi. Burada bu çetelerin efeleleriyle avanelerinin isimlerini vermeye çalışacağız:

I. Çakırçalı Mehmet Efe çetesi: Efe, Hacı Mustafa, Kara Hüseyin oğlu Mehmet, Çoban Mehmet, Harmandalı oğlu Ahmet, Arap Mercan, Alaşehirli Musa, Ayasuluk'tan Sarı Ali, Çamlıcalı Şakir, Bornovalı-Kosta, Hacı Hüseyin, Çolak İsmail, Gökçen İbrahim.

II. Çaylılı Kara Ali (Çakırçalı'nın muavin çetesi): Efe, Koca Mehmet, Apoş Recep, Küçük Hasan.

III. Küçük Osman (Çakırçalı'nın muavin çetesi): Efe, Adagümelî Yusuf, Topal İsmail.

IV. Toscalı Mehmet Efe çetesi: Efe, Büyük Dağdelen, Küçük Dağdelen, Kamalı Mustafa.

V. Kamalı Mustafa Efe çetesi: Efe, Kaymakçılı İsmail, Kara Mahmut, Arap Hasan oğlu Ali, Gökdeli Mehmet, Kızan Aşır, Semit'ten Küçük Ahmet, Kadife'den Deli Ayan oğlu Hüseyin.

VI. Çamlıcalı Hüseyin çetesi: Efe, Çamlıcalı Mehmet, Mendegümelî Mustafa Ali, Nazilli'den Mestan.

VII. İnce Mehmet çetesi: Kedi Veli, Halil İbrahim, Bıyıkçı'dan Arif, Kardelen oğlu Ahmet.

VIII. Gökdeli Mehmet çetesi: Efe, Arap oğlu Ali, Koca Veli, Bekir'in Ahmet, Tontil Mustafa, Karamanlı Mustafa, Siyekli'den Mustafa (cihan harbinden evvel).

Yakup, Cevizdipli Mehmet, Koca Kulak, Koca Kulağın oğlu, Hekim oğlu, Gorkalı Ahmet, Tatlı oğlu Hüseyin, Kırılın Halil, Hacı Mahmut oğlu Mustafa.

IX. Yanık Halil İbrahim çetesi: Efe, Yağlar'dan Hüseyin, Keles'ten Mehmet, Halı köyden Mustafa, Demirci Mehmet Efe.

X. Gorka köyünden Deli Ahmet çetesi: Efe, Gorkalı Veli, Gorkalı Hüseyin.

XI. Ketendereli Mehmet çetesi: Efe, Yemci oğlu Mehmet, Kuşaksız oğlu Mehmet, Ketendereli İsmail.

XII. Kadifeli Mehmet çetesi: Efe, Yeniceli köyden Tuzlu oğlu Remzi, Sirekli'den Katırcı oğlu Ali, Kemer köyden Mehmet, Aydın'dan Sancaktar oğlu.

XIV. Poslu Mehmet çetesi: Efe, Gerçekli'den Mehmet, Tire Yiyenli'den İbrahim.

XV. Poslu Mestan Efe çetesi: Efe, Birgi'den Kostak İsmail, Burgaz'dan Gök Mehmet ve kardeşi Ali, Karaerkek Mehmet.

XVI. Oğuzlar'dan Koca Kafa Mehmet çetesi: Efe, Dalcı Ali Bey oğlu Mehmet, Çobanlar'dan Bayram, Burgaz'dan İmam oğlu Mustafa.

XVII. Adagideli Yılık Abdi çetesi: Efe, Arkadaş Mehmet.

XVIII. Semitli Küçük Mehmet çetesi: Efe, İzmir'li İsmail, Poslu Mestan, Cihan oğlu Mehmet, Kürtün oğlu Mehmet.

XIX. Mendegümelî Kâmil Ahmet çetesi: Efe, oğlu Şakir, Çavuş oğlu Mustafa, efenin kardeşi Şakir, Mendegümelî Veli.

XX. Ertuğrul köyünden Çerkez Kara Hasan oğlu Mahmut: Efe, kardeşi Hacı Hüseyin, Çerkez Ömer oğlu Yusuf.

XXI. Çerkez Niyazi çetesi: Efe, Koca Mehmet, Genevli Ahmet.

XXII. Genevler köyünden Manav oğlu Mustafa çavuş çetesi ve yedi kızanı.

Bunlardan başka hatırlamadığımız nice çeteler gelip geçmiştir. Bu saydıklarımıza eski zeybeklerden Çakırçalı Ahmet, Koca Cerit, Küçük Cerit ve Yörtük Osman gibi çeteler dahil değildir. Eğer bunları da listeye dahil edersek kitabımızın hacmi bu işe kâfi gelmez.

İşte bu çeteler Ege dağlarında durmadan ve tam yarım asıra yakın süreyle Küçük Menderes çayırıklarında faaliyetverdiler. Bunların hemen hepsi Çakırçalılar (baba-oğul) çetesinden çekinirdiler. Daha doğrusu Çakırçalılar'ın düşmanlarıydılar. Çakırçalı Mehmet Efe'nin hâmisî, Yaverân-ı Hazret-i Şehriyariden Vali Kâmil Paşa'nın oğlu Sait Paşa'ydı. Çakırçalı Mehmet'in bir numaralı düşmanı Çamlıcalı Hüseyin Efe ile bunun taraftarlarının hâmilîleri de yine Yaverân-ı Hazret-i Şehriyariden Aydınlı askeri kaymakam Refik Bey idi. Sait Paşa Çakırçalı Mehmet Efe'yi yüze çıkarırsa Refik Bey geri durur muydu? Derhal o da faaliyete geçer, o da Çamlıcalı Hüseyin Efe çetesini yüze çıkarırdı. İkinci Abdülhamid'in her iki yaverî bu çetelerden bir tarafı tutmuşlardı, bunda da bir hikmet-i hükümet mi vardı acaba?

Çakırçalı Mehmet Efe, yukarıda geçen Ömer Ağa hadisesinden sonra, ikamete memur edildiği Aydın'ın Çine ilçesindeki Akça köyüne hareket edecekti. Burada şu sual hatıra geliyor: "Çakırçalı Mehmet Efe, bu kadar memleket dururken neden Çine'ye gönderiliyordu?" Evet İzmir valisi Kâmil Paşa'nın her gün içtiği su, damacanalarla İzmir'e buradan sevk edilirdi! Paşanın aziz dostu bu tatlı sudan içsin diye!

Efe, Ödemiş'te aradığı yaralı Siyekli Mehmet'i bulamayınca kardeşi Yörtüğün Ali'yi döverek öldürdükten sonra, bir numaralı ahabı Kelesli Halil Bey'in kuzu ziyafetini kabul etmiş, yine Keles'e dönmüştü. Halil Bey'in kuzu dolmaları yendikten sonra, Çakırçalı çetesiyle muavin çetesi